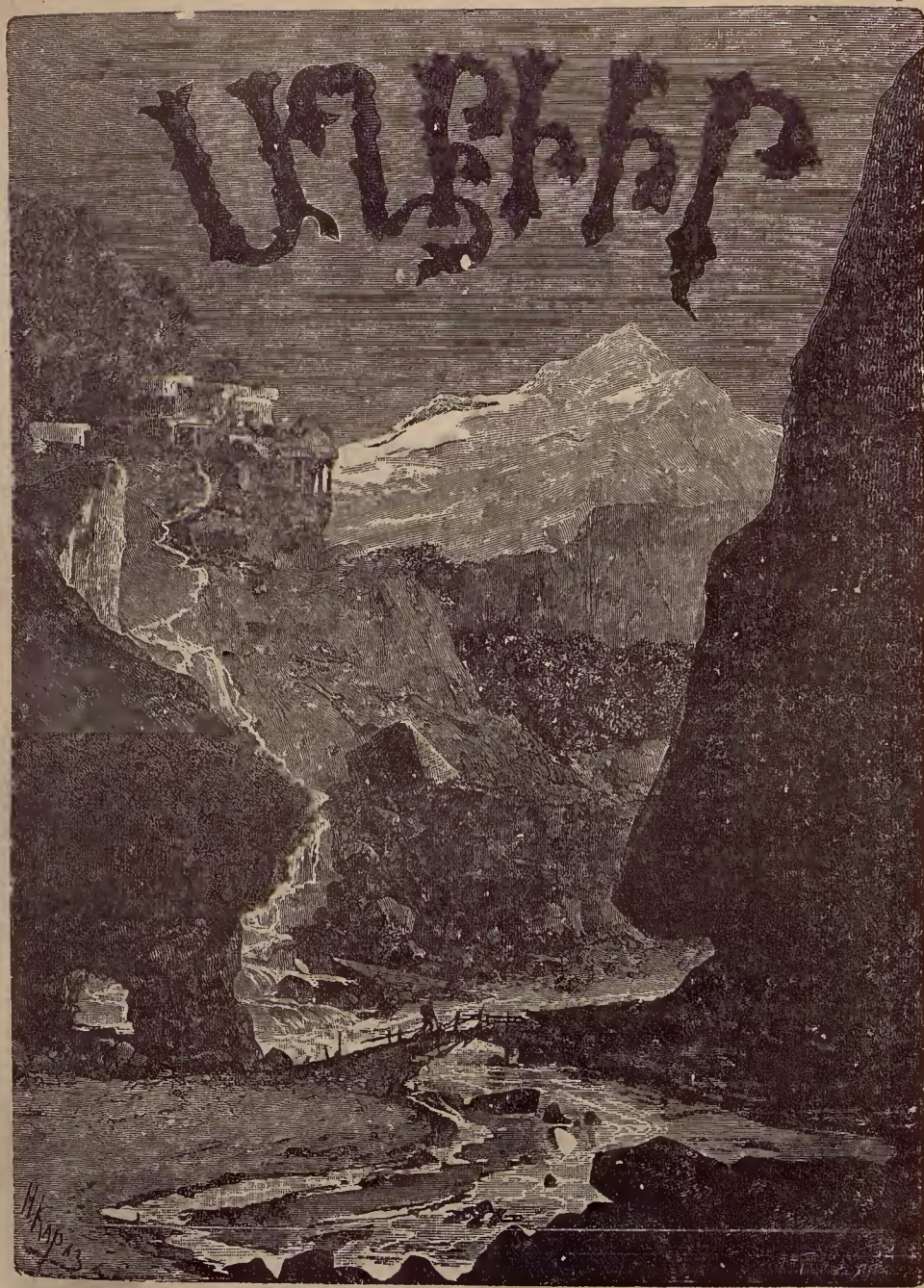




Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ա Ղ Բ Ի Ի Բ № 10.

Ա. Բաժին

Աւանդը անստույմ (պատկեր): Մանկական երգ.
—Բ. Գավաճեան: Աւանդ.—Ջ. Տ.-Գ.: Տերեր (ոտանա-
ւոր).—Պ. Մոճուեանց: Աղւեսն ու գիւղացին.—Մարտի-
րոս Ղազարամանեան: Heine-ից (ոտան.).—Ջաւադ-բէգ Բա-
լուդեան: Օլաճ Տարլաֆսէն. II. (խլանդական զրոյց) (կըշա-
րունակի): Մայր եւ որդի (Ուլանդից).—Գ. Բաբուրեանց:
Բրամադասա եւ Ռադովան (Ն. Ս. Լեսկովի) I. (կըշարու-
նակի): Իսպանական կրկէսում (պատկեր): Խաւար է դուրսը
(ոտանաւոր).—Ա. Յ. Աման: Նմուշներ բոյսերի և կենդանի-
ների աշխարհից.—Ն. քահ. Նիկողոս.: Փոքրիկ գեղազէսներ
(պատկեր):

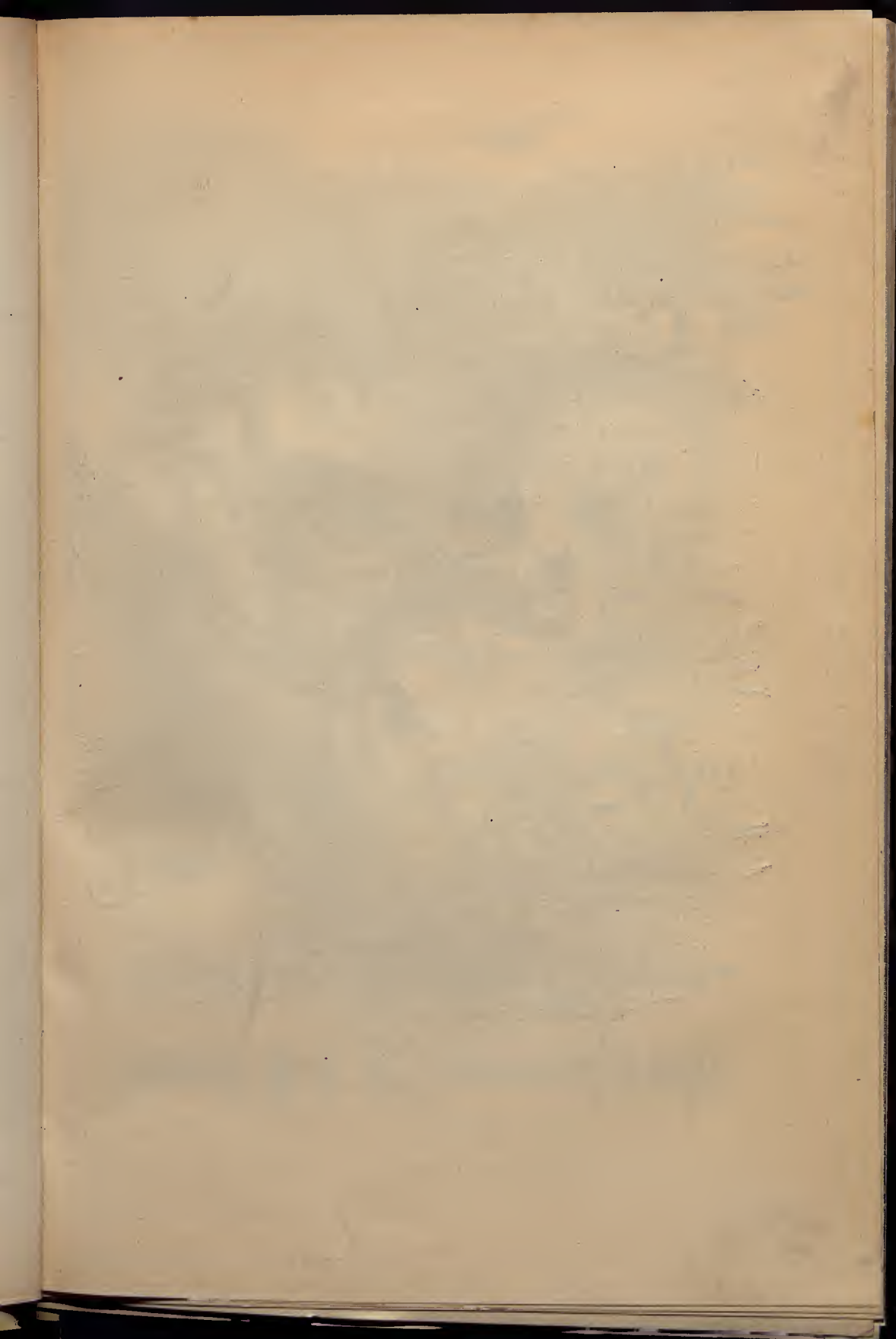
Ջ ւ ա ր ն ա Լ ի Բ

Երեխայի պատմութիւնը—(Վոլա.) Լորիկ: Հանելուկներ:
Արեֆմոգրաֆ.—Հայր. Բաբուրեանցի:

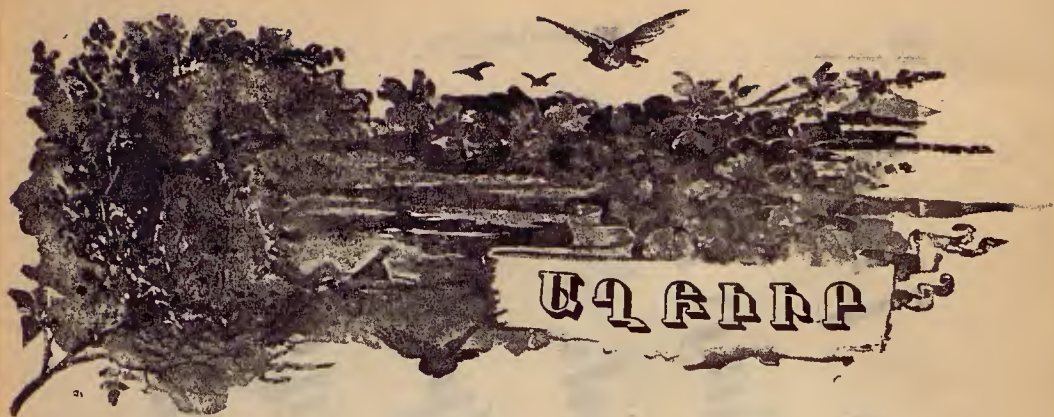
Բ. Բաժին.

Տղաների չորս տնայեցիներ II.—Գ. Չիլինգարեան:
Խաւարի եւ սառոյցների մէջ—Սիմ. Պապիեանց:

Յ ա յ ս ա ր ա ր ու ք ի լ ն ն ե ր







ԳՆՏԿԵՐԸՁԱՐԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՄՍՈՒՐԻ

Եւ յանելամ զաստարակների համար

XVII ՏԵՐԻ № 10 Հ Ո Կ Տ Ե Մ Ի Ն Ի 1899 թ.

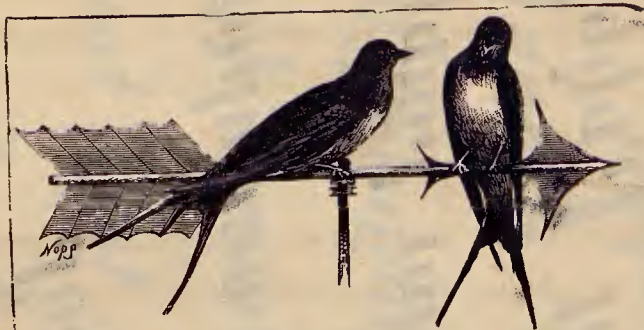
ԱՐԱՆԱԳԱՐԱՆ ԵՐԿ

Մենք ընկերներ,
բաւ է ինչ բան խա-
ղացինք, ուսումնա-
րան դէհ, շտապենք:

Քնտրե-ոյումա ժողորա
 դմբոտն տմտնդո՜հ ժողոդն
 ժողդեղոսի խաժմո՜ւ մդդմգի
 -դ՛՛ յրտլ Տտլ Տտլ Տտլ Տտլ
 Կտլ Տտլ Կտմտ Կտմտ Կտմտ
 Կտլ Տտլ Տտլ Տտլ Տտլ

Լայ, լայ, լայ, լայ Ընկեր-
ներ, ախ, ի՞նչ լաւ լաւ բաներ
ենք մենք այնտեղ սովորում
ամեն օր։ Լայ, լայ, լայ։

Բ. Գալստեան



Ա Շ Ն Ա Ն Է



Հնանն էլ հրբեմն
լինում են տաք,
պայծառ օրեր,
ինչպէս ամառը:

Որքա՞ն լաւ է լինում այդ ժամանակ ան-
տառում. ինչպիսի՞ խաղաղութիւն է տիրում,
— ո՛չ սաղարթի շշուկն է լսում, ոչ է՛լ թռչ-
նակների զլարթագին ձայները:

Իսկ երանգները: Բաց-դեղին թիւկիները,
ոսկեհոռ կաղնիները, մոլգ-կանաչ եղևնիները...
Օդը խոնաւ է և մաքուր. կածանով գնալու ժա-

մանակ փափուկ կոխոտում ես նոր թափլած դեղին տերևները:

Շուրջը խաղաղ ու անդորր է,—միայն երբեմն ոտքերիդ տակ ճրթ-ճրթում է չոր ճիւղը կամ անհամարձակ ճուղղում է ձմերելու համար քնացած թռչնակը:

Արեգակը գդլանքով նայում, տաքացնում է իր պայծառ ճառագայթների, բայց ո՛չ երկար. աշունը չի՝ սիրում ջերմութեամբ երկար գուրգուրել բուն մտնող բնութիւնը.—մէկ էլ տեսար վրայ տւին ամպերը և աշնանային մանրաչաղ անձրևը սկսեց տեղալ, հանդարտ շարժելով դեղին տերևները:

Մի ալդալիսի օր, զբօսանքից վերադառնալու ժամանակ, ես անցնում էի անտառով: Առաւօտեան, երբ ես դուրս եկայ տանից, օրը տաք ու պայծառ էր, բայց կէսօրին մօտ՝ եղանակը լանկարծ փոխւեց. երկինքը ծածկւեց մոխրագոյն ամպերով, սկսեց փչել հիւսիսային ցուրտ քամին, կոտրտւած ծառերը տխրագին ճրճուացին, և մերկ ոստերի արանքներից սուլոց լաւեց:

Անտառից դուրս գալու ժամանակ ես մինչ որ փոքրիկ մոխրագոյն թռչնակ տեսայ, նա՛մերկ ճիւղի վրայ նստած՝ կուշ էր եկել, փե-

տուրները փշաքաղել և գլուխը թագցրել թևի տակ: Դաժան քամին օրօրում էր ճիւղը. թուշնակը կարծես բաժ էր նրա վրայ:

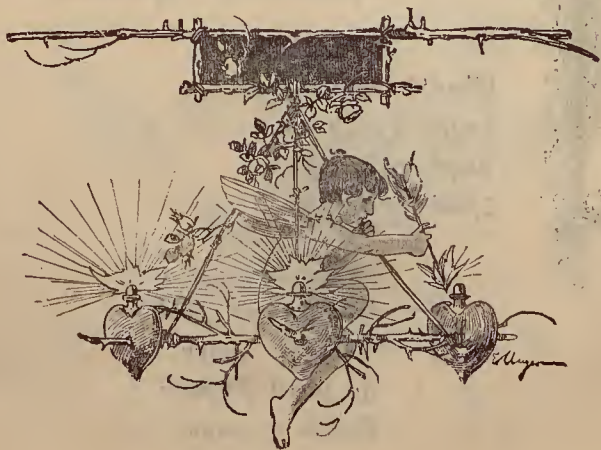
Յաւալի էր նրան տեսնել այդ դրութեան մէջ, և ես մտածում էի — ի՞նչի նա իր ընկերուհիների հետ չի՝ թռել, գնացել դէպի տաք երկիրները: Ի՞նչի նա թրջւում է անձրևի տակ և չի՝ պահւում իր բնի մէջ: Կարելի է նա հիւանդացել է և ոչժ չունի ճանապարհ ընկնելու, իսկ բոցնը պոկել է դաժան քամին և նա մնացել է մենակ, դատապարտւած կորստեան... Կարեկցութիւնից իմ սիրտը սեղմեց. բայց ի՞նչ կարող էի անել, ի՞նչով կարող էի օգնել նրան...

Այս նոյն աշնանը ես քաղաք գնացի: Մի անգամ, ուշ երեկոյին, ես պիտի անցնէի մի խուլ փողոցով, մի հին, թեք ընկած և անձրևից թրջւած ցանկապատի մօտ՝ ես տեսայ մի պստիկ աղջկայ, նա՝ փաթաթւած իր ցնցոտիների մէջ՝ ծալապատիկ նստել էր: Անձրևը մաղում էր, ցուրտ քամին փչում... Երբ մօտովն անցայ, իսկոյն յիշեցի այն թռչնակին, որ ես տեսել էի անտառում ճիւղի վրայ, և նոյն բանը մտածեցի, ինչ որ՝ ցրտից կուշ եկած՝ մոխրագոյն թռչնակին տեսնելու ժամանակ:

Ինչի այդպէս ուշ երեկոյին աղջիկը նստել

էր հին ցանկապատի մօտ: Ի՞նչի նա խոնաւութիւնից և անձրևից չէր պաշտպանւում մի տաք անկիւնում: Ինչպէս երևում էր, նա մուրացկան չէր.— եթէ նա ողորմութիւն ստանալու համար դուրս եկած լինէր, չէր նստիլ աչքախիսի մի խուլ անկիւնում, որտեղ համարեա չեն էլ երևում: Ո՞ւմ սիրտն էր բռնում՝ այդ անօգնական փոքրիկ աղջկան հարկադրելու, որ նա թրջւի փողոցում, անշնանային անձրևի ժամանակ... Երկար ժամանակ չեմ կարողանում մոռանալ այդ թշուառ աղջկան.— ամեն անգամ երբ լիչում եմ նրան, սիրտս վշտագին սեղմւում է: Ես ամաչում եմ ինքս ինձանից, և այլ ևս չեմ կարողանում ինձ հարց տալ — «Ի՞նչով և ի՞նչպէս կարող էի ես օգնել նրան»:

Զ. Տ.—Գ.





Տ Ե Ր Ե Ի Ը



Ս, որքան տըխուր
Ընյոյս է ողբում
Աշնան տերեւը
Թառամած, տըրտնւմ:

Մեղմիկ մըրմունջով
Լալիս է, հեռւմ,
Դարեւոր ծառին
Հրաժեշտն երգում:

Իսկ աշնան քամին
Գնում է զալիս,
Ու լսում ինչպէս
Տերեւն է լալիս:

Եւ նա յուսաՀատ
Վիշտը սլտի մէջ,
Մեղմիկ շշու՛ով
Դողում է անվերջ:

Ու ականջ դրած
Քամու շառաչին,
Զգում է կարծես՝
Որ ժամն է վերջին...

Պ. Մանուկեց





ԱՂԻՄՆ ՈՒ ԳԻՒՂԱՅԻՆ



ովորութիւն կալ Պարսկաստանում,
որ երբ որևէ բարձր տատիճանաւոր
կամենում է մի քաղաքից ուրիշ քա-
ղաք տեղափոխուել, հրամայում է ստո-
րադրեալներին իր հպատակների
ուղտերը հաւաքելու, որպէս զի իր
տան կահ-կարասիքը նրանց վրայ
բարձել տալ և ճանապարհ ընկնի: Այնտեղ
ամեն ինչ տեղափոխում են կենդանիների
միջոցով, որովհետև Պարսկաստանում երկա-
թուղիներ չլկան. իսկ կենդանիներից ընտ-
րում էին ուղտերին, որովհետև նրանք թէ աւե-
լի ծանր բեռներ են վերցնում և թէ յարմար են
ճանապարհորդութեան համար: Եւ որովհետև
այդպիսի գէպքեր շատ էր պատահում և միշտ

էլ գիւղացիներն էին տուժում, որովհետեւ իրանց ծառայութեան համար մի կոպէկ չէին ստանում, և եթէ երբեմն էլ աստիճանաւորը խղճալով գիւղացիներին, իր ստորագրեալների միջոցով փող էր տալիս նրանց բաժանելու համար, նրանք դէպքից օգտւելով, փոխանակ գիւղացիներին հասցնելու, իրանց գրպաններն էին լցնում—ուստի, երբ մի որ և է տեղափոխութեան լուր էր տարածւում որ և է քաղաքում կամ գիւղում, այն ժամանակ բնակիչները աշխատում էին խոյս տալ, փախչել քաղաքացիք կամ գիւղից, որպէս զի իրանց չըվիճակւի ընկերանալ աստիճանաւորի քարւանին: Ահա մի այդպիսի հրամանի ժամանակ՝ քաղաքի բնակիչները սկսեցին այս ու այն կողմը փախչել և թազցնել իրանց ուղտերին: Այդ բանի մասին լսեց և քաղաքին մօտիկ ապրող տղէսը և նա էլ սկսեց փախչել: Ճանապարհին նրան պատահեց մի գիւղացի, և կանգնեցնելով նրան հարցրեց.

— Հը՛, աղէս եղբայր, այդ ի՞նչ է պատահել, որ այդպէս խլչկոտալով փախչում ես:

— Է՛հ, խեղճ ողորմելի, պատասխանեց աղէսը. եթէ իմանայիր փախչելուս պատճառը, գուցէ Աստուծանից խնդրէիր, որ քեզ այնպի-

սի ոտեր պարզւէր, որ ինձանից արագ փախչէիր և գլուխդ ազատէիր:

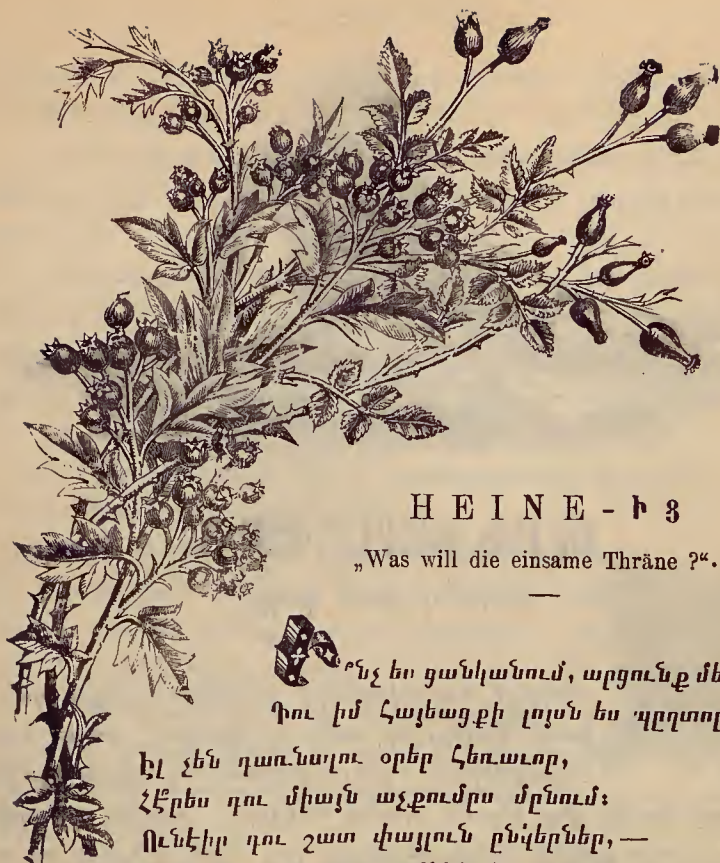
— Ախր բանը ինչու՞մն է, մի ասա՛ է, տնայէն, սիրտս ճաքեցրիր, պրծար գնաց:

— Եղբայր, ի՞նչ ասեմ, մի՞թէ չե՞ս լսել, որ քաղաքի խանը ուզում է ուրիշ քաղաք տեղափոխւել, դրա համար էլ հրամայել է ուղտեր և մարդիկ ժողովել:

— Եթէ այդպէս է, էլ ինչո՞ւ ես փախչում. չէ որ խանի հրամանն է, որ միայն մարդկանց և ուղտերին բռնեն. իսկ քեզ ինչ փոյթ. չէ՞ որ դու աղւէս ես, և ոչ թէ ուղտ կամ մարդ:

— Էհ, հէր օրհնած, դու էլ չըգիտես թէ ի՞նչ ես ասում. մինչև ես նրանց իմ աղւէսութիւնս ցոյց կըտամ՝ նրանք հոգիս կըհանեն և կաշիս կըմաշկեն, միթէ դու նրանց չե՞ս ճանաչում:

Վերջին խօսքերը արտասանելով աղւէսը սկսեց առաջւանից էլ արագ վազել: Խեղճ գիւղացին էլ, իմանալով թէ բանն ինչու՞մն էր, ինքն էլ սկսեց աղւէսի ետևից փախչել և կարծես թէ կամենում էր նրան հասնել. բայց ո՛րտեղ. նա հօ աղւէս չէր դառնալու:



HEINE - 13

„Was will die einsame Thräne ?“...



Բնչ եւ ցանկանում, արցունք մենաւոր,
Դու իմ հալեացքի լոյսն ես պղղտորում,—

Իլ չեն դառնալու օրեր հեռաւոր,
Հէրես դու միայն աչքումըս մընում:
Ունէիր դու շատ փայլուն ընկերներ,—
Թափեցին նրանք ամենն էլ արդէն.
Իմ ուրախութիւնն, իմ բոլոր վրշտեր
Չըքացան նոյնպէս նրանց յետեւն:
Հանգե՛լ են արդեօք, թէ ես չեմ տեսնում,—
Բայց աստղեր չըկան կապոյտ լիւրնքում...
Նրանք են եղել իմ ուրախութեան
Եւ իմ ցաւերի վրկաներն միայն:
Որպէս շունչ թեթեւ, երազ խաբուսիկ,
Դուրը շիացաւ սէրըս եթերում,—
Ի՛հ, դու վաղ'մի, արցունք մենակիկ,
Ելիր իմ աչքից, դուր ես յապաղում...

Ջաւայ-բէգ Բալուդեան



ՕԼԱՖ ՏԱՐԼԱՔՍԻՆ

(Իսլանդական գրոյց)



անկարծ նաւավարների խրճիթում հնչեց զանգակի ձայնը, որ ափն էր կանչում բոլոր նաւավարներին, օգնելու խորտակող նաւին: Օլաֆն ու Տարլաքսէնը վեր թռան իրանց տեղերից: Օլաֆը գլխարկը դրեց և վալլ քաշեց մինչև աչքերը, իսկ ծերունին վեր առաւ գաւազանը, արծաթէ գլխակալով, որ նշան էր նաւավարի աւագութեան: Երկուսն էլ ձեռք տւին մօրը:

—Թող Աստուած պահպանէ քեզ, Օլաֆ, ասաց Աննան: Ես քեզ համար աղօթք կ'անեմ, որ յաջողութեամբ կարողանաս նաւը նաւահանգիստ քաշել:

Մայրը գրկեց Օլաֆին և քնքշութեամբ համբուրեց նրա շրթունքները:

—Սակայն, Տարլաքսէն, դու խօսմ չէս գնալու Օլաֆի հետ,—շարունակեց նա, դառնալով դէպի ծերունին:

Տարլաքսէնը դղւեց նրան լուռ կերպով, ստիպեց նստել բաղկաթուռի վրայ և ասաց. —սիրելիս, աղօթի՛ր ամենիս համար

մանաւանդ այն բոլոր դժբախտների համար, որոնք կարօտոււմ են մեր օգնութեանը:

Օլաֆն ու Տարլաքսէնը գնացին: Խեղճ կինն ընկաւ ծրնկաների վրայ և նրանց համար աղօթում էր ջերմեռանդ կերպով:

Նաւավարների բոլոր հասարակութիւնը կանգնած էր նաւակի շուրջը: Տարլաքսէնից յետոյ նրանց մեծն էր Տիրեզէնը: Հէնց որ մօտեցաւ առաջինը, վերջինը յարգանքով տեղ աւելցնեց նրան:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ խաբար է, հարցրեց ծերունին:

— Նաւը վտանգի մէջ է, պատասխանեց Տիրեզէնը:

— Ո՞րտեղ է, կրկնեց նա:

— Հիւսիս-արեւելք, ափից չորս մղոն հեռու:

— Աստուած հետներս, ձայն տւեց ծերունին, բարձրացնելով գաւազանը: Ամենքը ոտքի կանգնեցին, բայց ոչ մէկը չըլտեց Տարլաքսէնի հրամանը:

— Օլաֆ բիձձ, ասաց Տիրեզէնը, լիշիւր քո տարիքը, դու հիմա չես կարող դիմանալ այսպիսի ծանր աշխատանքի: Նալիւր, քո անձնուրացութիւնը բոլորին յուզեց և նրանք չըլտեցին քո հրամանը:

— Տարլաքսէն, դու կ'աց ափին, ձայնեցին նաւավարները միաբերան:

— Ո՞, հայրիկ, կոչեց Օլաֆը, բռնելով ծերունու ձեռքը. միթէ կամենում ես մօրս սիրտը կոտրել: Տարլաքսէնը տատանւեց:

— Միթէ կարծում ես, որ մենք չենք պաշտպանիլ Օլաֆին քեզ համար: Ամենքս նրան սիրում ենք, ինչպէս հարազատ որդի, և երգւում եմ, որ կամ նրան ինքս կըլբերեմ քեզ մօտ, կամ կըմեռնեմ նրա հետ:

Ծերունին չըկարողացաւ երկար ընդդիմանալ. նրա աչքերը լցւեցին արտասուքով և ասաց յուզւած ձայնով. — Աստուած հետներդ լինի, թող նա պաշտպանէ ամենքիդ և յաջո-

դուժեամբ նաւահանգիստ դարձնէ թշւառ նաւորդներին: Ապա նա մի կողմ քաշեց և Տիրեզէնը կանգնեց ղեկի մօտ:

—Տէր, դու յաջողես, ասաց նա, և նաւակը շարժեց ալիքների ծփումով:

—Ես կըհնչեցնեմ զանգակը, գոռաց ծերունին նրանց յետևից, բայց նաւակն արդէն անյայտացել էր նրա աչքից: Նաւակը երկրում էր կատաղի ալիքների մէջ. երբեմնապէս սև ամպերի միջից դուրս էր նայում արծաթափայլ յուսիսը և լուսաւորում էր փրփրուն ալիքները: Ափից տարածւում էր զանգակի ձայնը և խրախուսում էր բոլոր նաւավարներն: Նրանք գիտէին, որ հիմա իրանց յետևից աղօթում էր ողջ Իսլանդիան: Երկար ժամանակ նրանք լողում էին ալիքների յորձանքի մէջ, երբ Տիրեզէնն յանկարծ առաջ թեքեց: Նա ձեռքը ճակատին դնելով, ծածկեց աչքերը և ասաց. —Նաւը գտնւում է արևելք, հիւսիս արևելք:

Լուսնի լոյսն ընկել էր նաւին, որից նկատւում էր, որ նաւը զարկւում է ալիքներին: Նաւի զանգն աւելի բարձր էր հնչում, և յուսահատ օգնութիւն էր կանչում: Մի քառորդ ժամից յետոյ նաւավարները բարձրացան նաւի տախտակամածի վրայ: Նաւի բոլոր թևերը փշրւել էին, պարանները խճճւել ու կտրատւել. բազմաթիւ նաւավարներ ծովն էին թափւել, նրանցից շատերն ուժից ընկել էին և չէին կարողանում շարժւել: Միայն նաւի ղեկն էր մնացել ողջ: Տիրեզէնը հրամաններ էր արձակում, իսկ Օլաֆը ղեկը ձեռքն առաւ իսկ մնացած նաւավարները բռնեցին իրանց տեղերը:

—Դարձրու նաւը դէպի նաւամատուցը, որդեակ, ասաց Տիրեզէնը, իսկ վաղը մենք կըշնորհաւորենք քո նաւավարութիւնը: Կասէիւր Աստուծոյ օգնութիւնը և մտաբերիլը հօրդ ու մօրդ:

Նրանք վաղը իջեցրին գլխարկները, ծունկ չոքեցին և մի կարճ աղօթք կարդացին:

Երբ Օլաֆը ղեկի մօտ կանգնեց, փոթորիկն սկսեց հան-

դարտել և մի փոքր յետոյ բոլորովին դադարեց: Իսկ ալիքներն աւելի բարձրացան և սպիտակ փրփուրով անցան դէպի ավեր: Լողում էին մութ ամպերն երկնքի երեսին և տեղ տեղ ցոյց էին տալիս երկինքը մութ կեանքոյտ գոյնով: Աստղերը փայլփլում էին և դալկացած լուսինը լուսաւորում էր մութ ալիքները:

Ողջ քաղաքը ափն էր ժողովւել և աղօթում էր նաւաւարներին և նաւի փրկութեան համար: Տարլաքսէնն ուժասպառ եղած աղօթք էր շշնջում և զանգակը հնչեցնում: Սառը քրտինքը թափւում էր նրա ճակատից: Նրա յոգնածութիւնը մէկը նրկատելով, կանգնեց նրա տեղը:

—Տարլաքսէն, տուն դարձէք, փոթորիկն անցաւ և ծովը լուսաւորւել է լուսնի ճառագայթներով: Օլաֆն յաղթանակով յետ կըդառնայ: Դուք թրջւել էք, գնացէք, շորերդ փոխեցէք, եթէ ոչ՝ կըմրսէք:

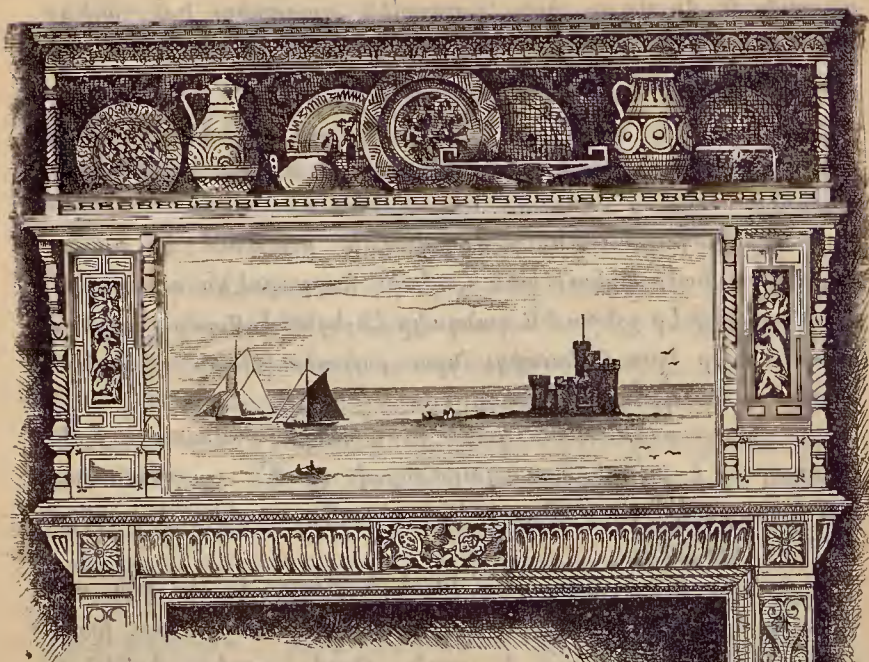
—Գոհութիւն Աստուծոյ, վտանգն անցաւ և ես յոյս ունիմ, որ երկինքը կըպահպանէ նրան ինձ համար: Դու իրաւունք ունես, ես պէտք է տուն գնամ, շորերս փոխեմ և հանգստացնեմ Օլաֆի մօրը:

Նա անցաւ բազմութեան միջից, որ յարգանքով ճանապարհ էին տալիս, նրան և մի քանի բոպէից յետոյ տուն հասաւ: Պառաւը նստած էր նոյն դիրքով, ինչպէս որ թողել էր նրան: Նա այնպէս էր խորասուզւել աղօթքի մէջ, որ երբ Տարլաքսէնը ներս մտաւ մենսկ, նա վախեցած վեր թռաւ տեղից:

—Փառք Աստծու որ դարձար, սակայն ուր է Օլաֆը:

—Փոթորիկը դադարեց, պատասխանեց ծերունին: Աստուած կըպահէ նրան մեզ համար: Նայիր, կնիկ, ես այնքան զանգակը հնչեցրի, որ քրտնեցի. յորդահոսանքըն էլ մի կողմից թրջեց: Տուր շորերս փոխեմ: Կինը բերեց նրա օպիտակեղէնը. նա հագաւ շորերը և մի քանի բոպէից յետոյ կրկին դուրս եկաւ տանից ու գնաց նաւամատոյցը:

(Կրօնական)



ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Ուլանդից

Այնտեղ երկնքում՝
Անգին սիրելիս,
Համեստ, սիրասուն
Մի եղբայր ունիս:



At Douglas

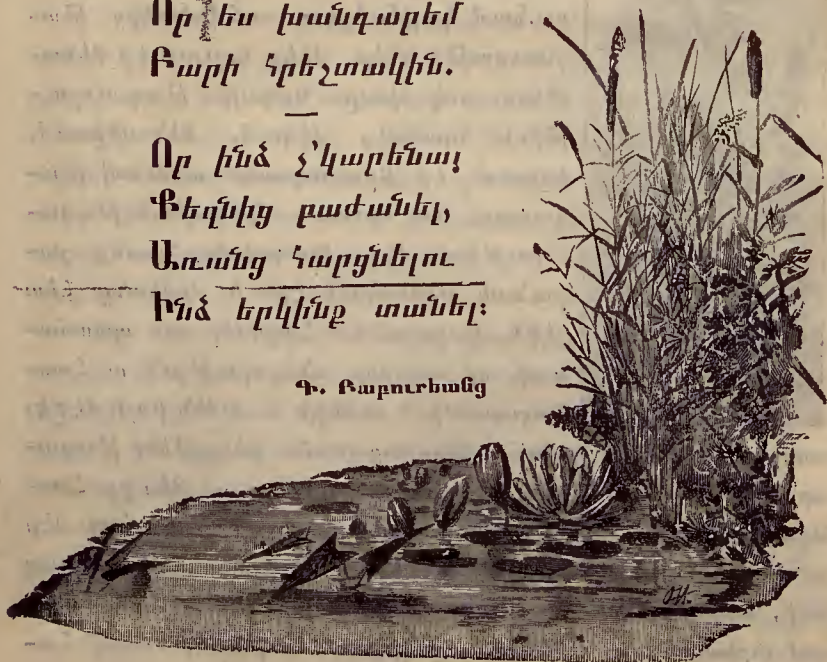
Նրանից չարացած
Երբէք չեմ եղած,
Նրանից մի վատ խօսք
Երբէք չեմ լսած:

Եւ մի օր գիտե՞ս,
Հրեշտակն ի՞նչ արաւ.
Առանց հարցնելու
Նրան երկինք տարաւ:

— Ասա՛, ի՞նչ անեմ,
Մայրիկ իմ անգին,
Որ էս խանգարեմ
Բարի հրեշտակին.

Որ ինձ չ'կարենայ
Քեզնից բաժանել,
Առանց հարցնելու
Ինձ երկինք տանել:

Գ. Բաբուրեանց





ԲՐԱՄԱԴԱՏԱՆ ԵՒ ՌԱԴՈՎԱՆ

(Ն. Ս. Լեւկովի)

I



ատ Հին ժամանակ Հնդկաստանում կային երկու սահմանակից թագաւորութիւններ. մէկը կոչոււմ էր Բենաթեսի, իսկ միւսը՝ Կաղալի թագաւորութիւն: Նրանցից մէկում, Բենաթեսում, իշխում էր Բրամադատա անունով թագաւորը, իսկ միւսում—Յադալեան թագաւորութեան մէջ—Ռադովան: Նրանք շարունակ անմիաբան էին և միմեանց հետ չէին կարողանում հաշտել աչն պատճառով, որ տարբեր բնաւորութիւն ու հակացողութիւն ունէին և ամեն ինչի մէջ էլ

տարբեր բան էին օրոնում: Բրամադատան, Բենաթեսի թագաւորը, շատ կռասէր էր և կամենում էր, ուր որ ձեռքը հասներ, ջարդել ու գերի առնել. իսկ Ռադովան կռելու սէր չունէր, այլ շարունակ աշխատում էր, որ իր երկիրը խաղաղ լինի, մարդիկ միմեանց չընեղացնեն, բոլորն էլ հաւասար կերպով աշխատեն և ունենան ուտելիք ու հագուստ, օտարի հա-

ըրատութեան չընախանձեն և ուրիշի ունեցածը չըսեպհականացեն:

Թագաւորների այդ տարբեր մտքերի շնորհիւ, ամեն ինչ, թէ նրանց պալատում և թէ ամբողջ հպատակների մէջ, տարբեր կերպով էր առաջ գնում:

Բրամադատան ուրախանում էր, երբ մէկին յաղթում ու նրա ունեցածը սեպհականացնում էր, իսկ Ռադովան միխթաւում էր, երբ իր երկրում ամեն ինչ խաղաղ էր լինում, բոլոր մարդիկ աշխատում ու ապրում էին չափաւոր կերպով, այլ ոչ թէ աշխատում են խաբելով և կամ ստութեամբ ու խորամանկութեամբ միմեանց մոլորեցնելով՝ մէկը միւսից առաջ անցնել: Բայց ինչպէս քաջ Բրամադատայի, նոյնպէս և տնտես Ռադովանի բանը միշտ էլ չէր յաջողում:

Ռադովանի մարդիկը ձանձրացան խաղաղութիւնից ու հանգստութիւնից և ասում էին:

— Խաղաղ և հանգիստ ապրելուց մենք ինչ օգուտ ունինք: Այսօր հանգիստ, վաղը հանգիստ, դա արդէն ձանձրացրել է մեզ. իսկ մեր սահմանից դուրս, ինչ գործով էլ որ գնանք, հարւաններից մեզ այնպէս պատիւներ չըկան, ինչպէս որ քաջ Բրամադատայի պետութիւնից եկած մարդկանց: Թէև մենք կուշտ ու կանոնաւոր ենք ապրում, բայց այնպէս ապրելը թէ վիրաւորական է և թէ օրներս ուրախ չէ անցնում:

Այդ տրտուներով մարդիկ շատ երկար տարիներ ձանձրացրին Ռադովան թագաւորին և ստիպեցին նրան շատ վըտեր կրել այն բանի համար, որ նրա մարդիկը չըհասկացան խաղաղ կիանքի օգուտները և նախանձում էին սլատերազմական աղմուկին և զինւորական փառքին:

Իսկ Բրամադատա թագաւորի մարդիկը նեղացել էին պատերազմներից և այնպէս էին տրտնջում:

— Մենք ինչ օգուտ ունինք զինւորական փառքից. որքան շատ ենք արծաթ ու ոսկի ձեռք բերում, մեզ մօտ միայն

ամեն ինչ թանգանում է. չրկան ոչ երկրագործներ, ոչ խաշ-
նարածներ և ոչ բրինձի մշակութեամբ պարապողներ: Ժողո-
վրդի մի մասը սպանում է, իսկ միւսներն էլ վերադառնում
են այսպէս խեղանդամաճ, որ նրանց նայելիս, մարդ ուղղակի
տանջւում է: Աւելի լաւ է բոլորի հետ էլ հարւանի պէս հան-
գիստ ապրել և ոչ ոքի հետ չըկուել:

Լսեց Բենաթեաի թագաւոր անյաղթ Բրամադատան, որ
իր այն քաջ զօրականները, որոնց ուկրները քոր էր գալիս
կուռի համար, այլ ևս ուրախ չեն իրանց անցեալում ունեցած
քաջութեանց համար, այլ նախանձում են այն մարդկանց, որ
իրանց ժամանակը անց են կացրել խաղաղութեան մէջ, բար-
կացաւ ու հրամայեց իր մունետիկին՝ վերցնել մեծ թմբուկը և
գնալ գետի ափը թմբկահարել, որքան ուժումը կայ, որպէս զի
ձայնը ջրի հետ հեռուները տարածւելով, լսելի լինի իր. թա-
գաւորութեան բոլոր կողմերում և փղերի վրայ նստած մունե-
տիկներ ուղարկեց, որ գնան ժողովրդի մէջ մտնելով՝ պատե-
րազմական կոչ անեն այն ամեն մարդկանց, ով կրկամենայ
գնալ կատաղի հարւանների վրայ, նրանց ունեցածը խլելու՝
իրանց մէջ բաժնելու համար, իսկ եղևիրը Բրամադատայի իշխա-
նութեան տակ ձգելու և նրանց վրայ ծանր հարկ դնելու: Երբ
լսեցին այդ կոչը Բրամադատայի թագաւորութեան առողջ մար-
դիկ — գտնւեցին այնպիսիները, որ չըլսեցին պատերազմական
կեանքից նեղացած ծերերին և իրանց աղեղների ու սլաքների
վրայ վաղեցին, վերցրին վահանը ու առաջը կապելով, գնա-
ցին իրանց կատաղի հարւանների հետ կուռելու: Զուտով Ռադովան
թագաւորի ամբողջ պետութիւնը նաճեցին. գիմադրողներին
էլ սպանում կամ յաշմանդամ էին դարձնում, իսկ իրան, Ռադո-
վան թագաւորին, մտածում էին կուսները մէջքին կապած ու
թուկից բռնած տանել Բրամադատա թագաւորի ետևից, երբ նա
յաղթական զօրքերով կրվեադառնայ իր մայրաքաղաքը: Կա-
զալի թագաւոր հեզաբարոյ Ռադովանը իր բոլոր կորուստները
համբերութեամբ տանում էր, բայց չէր կարողանում հաշտւել



Ի սպանական Կրկէսո՛ւմ

այն մտքի հետ, թէ ինչպէս իրան թոկով կապած պէտք է տանեն. և չէ՞ որ այն ժամանակ իր վրայ կըսկսեն ծիծաղել և՛ իրան յաղթողները և՛ իր նախկին հպատակները, որոնք այժմ ձեռք են քաշել իրանց համեստ սովորութիւններից և նւիրել են Բրամադատայի յաղթական մեծաշուք հանդէսներին: Սյդ ստորութիւնը չըտանելու համար, Ռադովան ասաց իր կնոջը՝ Թագուհուն. «Հանիր վրայիցդ արքայական շորերիդ մնացորդները, տո՛ւր աղքատի, իսկ նրանից առ իր հասարակ շորերը. ես էլ նոյնը պիտի անեմ և ցնցոտիների մէջ ծածկելով՝ կամացուկ կըփախչենք ու կըթագնւենք մի այնպիսի տեղ, ուր ոչ ոք չի մտածիլ որոնել մեզ, և այնտեղ կապրենք յաւիտեան, կամ մինչև որ մեր վիճակի մէջ մի փոփոխութիւն կըմտնի:

II

Ռադովանի կինը համաձայնեց. նրանք փոխեցին իրանց վերջին արքայական հագուստները աղքատների հետ, ու մի մութ գիշեր, փախչելով իրանց Կաղալից, սկսեցին թագուստի տեղ որոնել անտառներում և անապատներում: Բայց շուտով նրանց լուր հասաւ, որ Բրամադատա թագաւորը տեղեկանալով փախուստի մասին, սաստիկ բարկացել և պատժել է թէ՛ իր մարդկանցից շատերին և թէ՛ նրա նախկին հպատակներին այն պատճառով, որ նրանք բաց են թողել Ռադովանին, իր կնոջ՝ Ռուպտիի հետ, որովհետեւ՝ այժմ Բրամադատա թագաւորը այլ ևս չէ կարող իր յետևից՝ թոկով կապած տանել նրանց, երբ յաղթական դրօշակի տակ կըմտնի իր Բենաթեսը: Յետոյ Բրամադատան հրամայեց զետի ափին թմբկահարել և յայտարարել ամբողջ պետութեան մէջ, որ իր, կամ օտար մարդկանցից ով որ ցոյց կըտայ Ռադովանի և Ռուպտիի տեղը, նա Բրամադատա թագաւորից արքայական մեծամեծ պարգևներ կըտանայ և որպէս յարգանքի նշան, այդ ցոյց տուողին զարդարած փղի վրայ կըտանեն՝ թոկով կապած Ռադովանի և իր թագուհի Ռուպտիի յետևից, ու նրա անունը սուր բեւեռով կըգրեն քարի վրայ, ի յիշատակ թոռների ու ձոռների:

Ռադովան թագաւորը երբ իմացաւ որ իր պատճառով շատ մարդիկ են կորել, ցաւակցութիւնից ու երկիւղից դողդոզալով ասաց Ռուպտի թագուհուն.

— Կարծեմ մենք վատ ենք արել, որ թագնւել ենք. այդ պատճառով ի դուր տեղը շատ մարդ է կորել. մէկ էլ ուր այժմ ալլ ևս չենք կարող ծածուկ մնալ անտառի խորքում. մէկը մեզ կըճանաչի և Բրամադատա թագաւորին իմաց կըտայ մեր տեղը: Մեծամեծ պարգևները գայթակղեցնող են և մեծարանքները հրապուրիչ, — ես իմ նախկին ծառայողներից ոչ ոքի վրայ արդէն ալլ ևս յոյս չունիմ: Լաւ չէր լինիլ արդեօք, որ մենք ինքներս զնանք յայտնենք: Ի՞նչպէս ես կարծում:

Բայց Ռուպտի թագուհին համոզում էր մարդուն, որ չըզնայ Բրամադատային յայտնելու և խորհուրդ էլ տալիս նրան ուրիշ կերպ թագնւել. ոչ անտառածածկ հովիտներում և ոչ էլ անապատներում, այլ ուղղակի գնալ Բենաթեսի պետութեան մայրաքաղաքը և ապրել այնտեղ ցածր դասակարգի մարդկանց հետ, անյայտութեան մէջ, որովհետև այնտեղ իրանց փնտռել ոչ ոքի մտքով չի անցնիլ, ուր և իրանք կարող են ապահով ապրել:

Ռադովան թագաւորը լսեց կնոջ խորհուրդը և նրանք աղքատի կերպարանքով գնացին Բենաթես առանց ճանաչելու և բնակեցին օրավարձով ապրող ամենահասարակ բանւորների մէջ: Այստեղ Ռուպտի թագուհին, որ մինչև այն ժամանակ երեխայ չունէր, իր կրծքի տակ զգաց մի նոր կեանքի բաբախումն և ծնեց մի գեղեցիկ մանուկ, որին անւանեց Նրկարակեաց:

Այդ անունը նրա մտքում այսպէս կազմեց. որովհետև նրա հայրը շատ վշտեր է կրել. թող ուրեմն նա ապրի երկար ժամանակ և մեր թշուառութեանց համար մեր թշնամի Բրամադատայի հետ հաշիւները վերջացնի:

Ռադովանն ու Ռուպտին իրանց որդի Նրկարակեացի հետ

Բենաթեսի պետութեան մայրաքաղաքում, Հասարակ բանւորների Հետ մեծամեծ նեղութիւններով, անյայտութեան մէջ ապրեցին ամբողջ տաս տարի. նրանք այնպէս էին փոխւել, որ իրանց նախկին տեսքին այնքան էին նմանում, որքան չոր խոտը նմանում է դալար խոտին. բայց իրանց բախտից էլի չըկարողացան ծածուկ մնալ:

III

Մի անգամ նախկին թագաւոր Ռադովանը՝ մի ծանր բեռան տակ մեռնելու չափ յոգնել էր և կամենում էր յողանալ գետում: Երբ որ Հանեց ցնցոտիները և ուզում էր ջուրը մըտնել, մօտակայ ացում գրօնող մի Հարուստ, որ կազալեան պետութեան քայքայումից առաջ նրա մօտ անկողնապետ էր եղել, ճանաչեց նրա ազգրի վրայ գտնուող ազգային նշանը— մութ գոյնով մի գիծ, որ նմանում էր գլուխը թւի տակ կոխած փոքրիկ թռչնիկի: Իշխանը ցանկացաւ իր նախկին թագաւորին կազալեան այժմեան իշխողի, Բենաթեսի թագաւորի ձեռքը մատնել: Նա նրան ցոյց տուաւ զինւորներին, որոնք Ռադովանին իր կնոջ Հետ միասին բերեցին Բրամադատա թագաւորի մօտ: Երկարակեացին էլ չըվերցրին, որովհետեւ այդ ժամանակ նա տանը, ծնողների մօտ չէր և մէկ էլ որ Բրամադատա թագաւորը նրանում ոչ մի մեղք չէր գտնում:

Ռադովանին և նրա կին Ռուպտին Բրամադատա թագաւորը Հրամայեց կապած պտտեցնել ամբողջ քաղաքում և երբ բոլոր փողոցներն ու անկիւնները կըպտտեցնեն և նրանց կըտեսնեն Բենաթեսի բոլոր՝ թէ տեղացի և թէ եկւոր բնակիչները, յետոյ քաղաքից դուրս մի փոշոտ դաշտում սրով միջից կէս և ապա չորս մաս անել:

Ռադովանին ու Ռուպտին, ինչպէս որ Հրամայւած էր, այնպէս էլ պտտեցնում էին քաղաքում, իսկ նրանց որդի Երկարակեացը ամբողջ ժամանակը լալով յետևում էր նրանց. և երբ որ մարդկանց ցոյց տալուց յետոյ նրանց քա-

դաքից դուրս փոշոտ դաշտը տարան և պատրաստուում էին միջներից երկու և չորս բաժին անել, ապա Երկարակեացը խնդրեց, որ իրան թոյլ տրւի մօտենալ հօրը, նրանից հայրական խրատներ ստանալու համար:

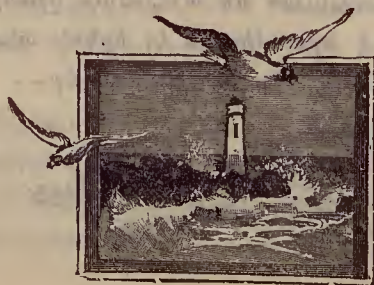
Քրամադատա թագաւորից թոյլտուութիւն խնդրեցին. նա վճռեց թոյլ տալ հօր և որդու տեսակցութիւնը, միայն հրամայեց յայտնել իրան, թէ Ռադովանը ինչ պատւէրներ պիտի տայ որդուն, որպէս զի իմանան, կարելի է արդեօք Երկարակեացից լաւ կամ վատ բան սպասել ապագայում:

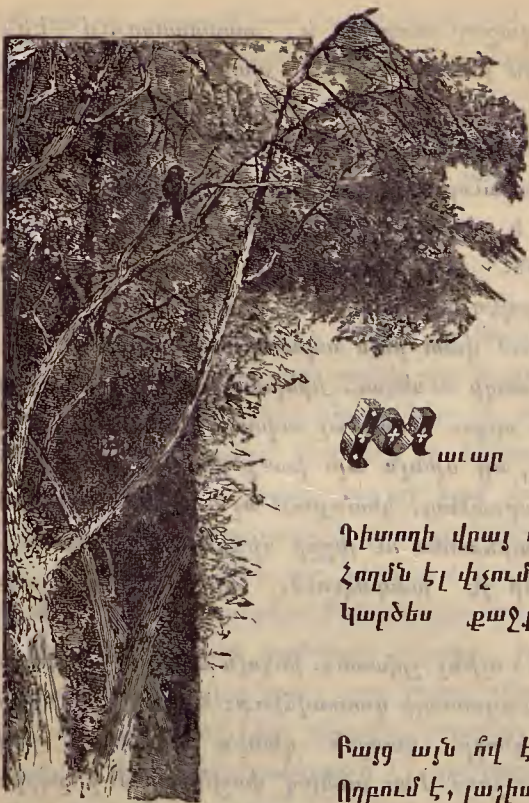
Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ. երեխային թողեցին հօր մօտ, իսկ սա չըսկսեց որդու առաջ ոչ ափսոսալ կեանքը և ոչ էլ իր վիճակը ողբալ, այլ միայն այս խօսքերն ասաց.

— Իմ որդի Երկարակեաց, կեանքում ոչ շատ հեռատես եղիր և ոչ էլ շատ կարճատես ու յիշիր միայն, որ թշնամութիւնը թշնամութեամբ չէ խաղաղուում, այլ անոխակալութեամբ:

Ռադովանը այլ ևս ոչինչ չըխօսեց. իսկոյն նրա և Ռուպտիի վրայ կատարեցին Քրամադատայի դատավճիռը: Կազալի նախկին թագաւորին և նրա կնոջը՝ կապած գետին ձգեցին, սրով միջներից կէս և ապա չորս մաս անելով՝ փոշիների մէջ շարդտեցին և վրան էլ պահապան կարգեցին, որ անթաղ մնան, որպէս զի ուրիշները իմանան, թէ ինչպէս են վարուում այն մարդկանց հետ, որոնք չեն հնազանդուում Քրամադատա թագաւորին:

(Կրօնաբանական)





* * *



ալար է դուրսը, երկինքը
մռայլ,
Դիտողի վրայ զարգանդ է գալիս.
Հողմն էլ փչում է, տունում անդադար,
կարծես քաջքեր են իրար ձայն
տալիս:

Բայց այն ո՞վ է, որ այլ կէտ գիշերին
Ողբում է, լալիս՝ խաւարում կանգնած,
Ի՞նչ դարդ ունի նա, ի՞նչու դառնազին
Սրբալէս հեծում է նա յուսահատւած:

Ա՛խ... խաւար է նրա սիրտն էլ այդպէս,
Ուր կուտակւած են անհամար վշտեր.
Մռայլ է նրա միտքն էլ երկնի պէս,—
Նա լալիս է, իր գլուխն անտէր...

Ա. Թ. Ստամ





ԲՈՅՍԵՐԻ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԱԶԽԱՐՀՆԵՐԻՅ

Կ Ե Ն Դ Ա Ն Ի Ն Ե Ր

Ջ ր ա ռ ու ն

Այն փափուկ ու տաք մուշտակները, որ մարդիկ ձմեռ ժամանակ հագնում են ցրտից պաշտպանելու համար, կարում են փափկամորթ կենդանիների մուշտակներից, որոնց դասին պատկանում են աքիսները, կզնաքիսները, սամոյրը, ջրաշները և այլն: Ջրաշները վերին ծնօտի վրայ ունին վեց կտքիշ, իսկ ներքինում՝ չորս (շատ փոքրերինը վեց), սեղանատամները վերինում չորս, իսկ ներքևում՝ հինգ հատ են: Մարմինները երկարաւուն են, բարակ, առջևի կողմից գոգաւոր, իսկ յետից ուռուցիկ. առաջին ոտքերը կարճ են, իսկ ոսկրները և մատները փոքր. յետին ոտքերը երկար են և զարշապաւրը մեծ. երկար մաներով, որոնք իրար հետ միացած են լողաթաղանթներով, յետին ոտների բթամատներն աւելի երկար են միւսներից:

Ջրաշներն ապրում են գետերի, լճերի ափին և կերակրւում են առհասարակ ձկներով, բայց կարող են և բուսեղէնով ապրել: Դիշերային կենդանի լինելով՝ նրանք ցերեկը թաքնւում են ծառերի արմատների տակ, քարերի մէջ և այլն: Երկար

ու արագ լողում են ու սուզւում ջրի մէջ: Թշնամուց փախչելիս՝ մի գետից միւսն են անցնում, ընկղմւում են ջրում, որպէս զի կորցնեն իրանց հետքը: Նրանց մարմինը ծածկւած է խիտ բարակ ^{թանձր} մազով, որից դուրս են ցլւում երկար շողշողուն և խարտեաշ մազերը, որոնք մորթուն տալիս են գեղեցկութիւն: Ջրաշներ լինում են աշխարհի բոլոր մասերում:

Ջրաշներից մի տեսակը խիտ նշանաւոր է, որ տալիս է ամենաթանկ մուշտակը. նա ^{թանձր} անւանւում է բոբը. նրա մորթին շուրջ 5 ոտք է, որից դուրս է գալիս 6 կամ 7 օձիք և արժէ 200—1000 բուբլի: Մորթու արժէքը փոփոխական է և կախւած է հասակից և տարւայ եղանակից, թէ երբ է սպանւած կենդանին: Մորթին շագանակի գոյն ունի, սպիտակ մազերով: Ջահիլներինը լինում է կարմիր, իսկ շատ մեծերինը՝ համարեա սև ու փայլուն: Մազը թանձր ու աւելի երկար է կռնակի վրայ, քան գլխի ու պարանոցի մօտ: Կրծքի վրայ կան աւելի սպիտակ մազեր, իսկ փորի տակ մազը կարճ է, բայց աւելի փափուկ:

Ծովային ջրաշները մի ժամանակ խիտ շատ էին և մարդուց չէին փախչում, այնպէս որ ճանապարհորդները ձեռնափայտով նրանց խփում և մեծ քանակութեամբ կոտորում էին, իսկ այժմ նրանք հազազգիւտ են և գոյշ: Որպէս զի ջրաշների (բոբրի) ցեղն իսպառ չըջնւի, որ տալիս է ամուր և գեղեցիկ մուշտակ, մի քանի կղզիներում արգելւած է նրանց բռնելը: Ռուսաստանում տարեկան միջին թւով 1000 մուշտակ է ծախւում:

ԿՈՒՂՐ

Կուղըը պատկանում է կրծող կենդանիների դասին, որոնք են ճագար, նապաստակ, սկիւռ և այլն: Սրա մարմինը կարճ է ու հաստ, ունի հինդ-հինդ մատ, յետիններից բոլորը կամ միայն միջինները միաւորւած են լողաթաղանթով: Պոչը

կարճ է և ձուլաձև։ Սեղանատամները չորս են, որոնց արծնապակին մի կողմում երեք անգամ է ծալծլում, իսկ միւս կողմում միայն մի անգամ։ Արծողներից միայն զանազանում է նրանով, որ վերին շրթունքը ճեղքւած չէ, ինչպէս այդ նկատուում է իր ցեղակիցների մէջ։ Անում են ջրերի մօտ, շինում են որջեր, լողում և ընկղմւում են ջրի մէջ շատ լաւ։ որսի են դուրս գալիս գիշերը։ Ապրում են բարեխառն երկրներում։ Կուղբ կարելի է տեսնել և մեր երկրում։

Կուղբի մի տեսակը կայ, որի մարմինը երկու ոտք և պոչը մէկ ոտք երկայնութիւն ունի, աչքի է ընկնում իր տւած օգուտով և շինած խրճիթով։ Այդ կուղբերը դարունքին և ամառը շինում են իրանց բունը գետերի ափին։ Բունը ունենում է մօտ 100 ոտք երկարութիւն, որի գլխաւոր մուտքը բացւում է ջրի մէջ։ Բացի այդ դռնից՝ կան և առանձին մուտքեր, որոնցով նա դուրս է գալիս ցամաքը՝ կերակուր ձարելու համար։

Կուղբը ամառը բերում է 4—5 ձագ, որոնք երկար ժամանակ մնում են ծնողների մօտ ու կազմում են ահագին ընտանիք, բաղկացած 4—10 անդամներից։ Անմարդաբնակ տեղերում նրանց թիւը հարիւրների է հասնում և եթէ մարդ չի խանգարում նրանց, ձեռնարկում են իրանց բների շինութեան և այնպիսի բարդ շէնքեր են կառուցանում, որ ցոյց են տալիս իրանց մտաւոր ընդունակութիւնը։ Ոչ մի կենդանի, բուն շինելում այնպէս վարպետ չէ, ինչպէս որ կուղբն է։ Բունը յարմարեցնում են տեղական պայմաններին։ Նրանք շէնքն սկսելուց առաջ կշռում, իմանում են, չի՞ փոխել արդեօք ջրի մակերևոյթը։ Եթէ փոխելու է, նրանք ամբարտակներ են շինում գետի լայնութեամբ, կամ առանձին ականներով, ջուրը լցնում են փոսերի մէջ և բունը մնում է ապահով։ Նրանք կաղնու, ուռիի և այլն ոստերը ցցում են գետի յատակը, ցախերով ու կաւով լցնում և հասցնում են մինչև ջրի երեսը։ Ամբարտակի հիմքը լինում է 12 ոտք, իսկ վերևը 3

ոտք: Հարկաւոր նիւթերը, ատամներով կամ առաջին թաթերով բռնած, լողում են ջրի մէջ և հասցնում նշանակեալ տեղը: Պատնէշ շինելուց յետոյ, սկսում են բնի շէնքը: Նոյն նպատակով կրում են ցախ, քար, աւազ և այլն և գետի յատակից բարձրացնում են հիմքը և հասցնում մինչև ջրի երեսը: Հիմքի վրայ կառուցանում են բունը 8—10 ոտք, որը սովորաբար լինում է՝ զմբէթայարկ: Բունը գըսից խոտերով ու կաւով ծեփում են, որ ջուր ներս չանցնի: Պատահում է, որ մի քանի միանման բներ կանգնած են լինում իրար կողքի, որոնք զարմանք են պատճառում տեսողին: Կողքերը ձմեռնանց են կացնում բնի յատակում և ուտում են ծառերի կակուղ ոստերը: Ամառը նրանք մեծ քանակութեամբ ուտելիք են ժողովում և դիզում են գետերի ու լճերի մէջ: Գարունքին նրանք ցրում են շրջակայքը և աշունքին նորից հաւաքելով՝ նորոգում են բունը, կամ նորերը շինում: Կողքերին շատ են որսում իրանց մուշտակի և պոչերի տակ գտնւած հեղանիւթի համար: Այդ հեղանիւթը ձիւթի նման է, թէև գարշահոտ, բայց դորձ է ածւում դեղատներում: Կողքին նման է Օնտար կոչւած տեսակը, բայց սրա շինած բոյնը այնպէս ճաշակով ու խելքով չէ շինւում, ինչպիսին կողքի բոյնը: Կողքից փոքր է և ապրում է Ամերիկայում:

Ս ր ջ

Արջի մարմինը հաստ է, ոտքերն երկար և վերջանում են հինգ մատներով, դրանք էլ վերջանում են դուրս ցցւած ճանկերով: Ճանկերը գետնին քսելու պատճառով բութ են: Նա ման է դալիս թաթերի վրայ, որոնք ներքեւից մերկ են կամ տեղ տեղ մազով ծածկւած: Նրա սեղանատամները վերւում վեց հատ են, իսկ ներքեւում եօթը, ունին կեղծ, սրածայր սեղանատամներ՝ նոյնպէս վերւում երեք, իսկ ներքեւ չորս հատ: Ժանիքները մի մի հատեն ամեն մի կողմում, վերւ և ներքեւ:

Արջը մռայլ կերպարանք ունի, ահռելի է և իր նման-

ներից փախչող: Որչ է շինում անտառների մէջ՝ ծառերի փու-
չակներում: Նրա ձագերը՝ քոթոթները, աշխոյժ և խաղասէր
են, որոնք մօր մօտ մնում են մինչև Հասակի 2 տարին, իսկ
յետոյ Հեռանալով մօրից, իրանց Համար բնակարան են որո-
նում: Աշունքը, երբ բոյսերից առատ պտուղ է ձեռք բերում.
նա պարարտանում է և երբ ցրտերն ընկնում են և ուտելիքը
նւազում, չարանում է և քաշում որջի մէջ ու քնում է,
բայց քունը խոր չէ, Համեմատելով միւս կենդանիների Հետ,
որոնք ձմեռային քնի են ենթարկւում: Ձմեռւայ արևի մի
փոքր տաքութիւնը կամ աղմուկը զարթեցնում են նրան և
նա երբեմն փոխում է որջը:

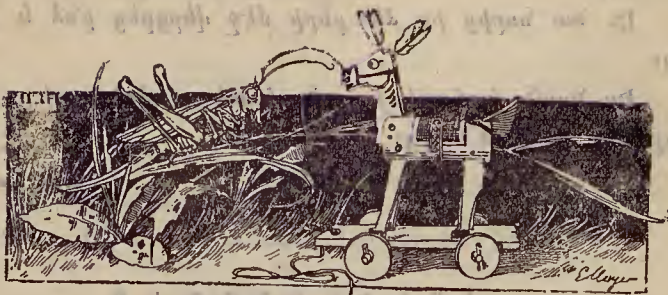
Որսորդները նրան որսում են աւելի քնած ժամանակ (յուն-
ւարից մինչև մարտ). նրանք կամ որջից դուրս են Հանում գլն-
դակի առաջ կանգնեցնում, կամ որջի մուտքը փակում են ու
այնպէս սպանում: Վերջին միջոցը շատ վտանգաւոր չէ սրսորդ-
ների Համար, այն ինչ եթէ նա որջից դուրսն է լինում, եթէ
չի կարողանում փախչելով ազատել, կանգնում է թաթերի
վրայ, և եթէ Հրացանը նշանից շեղւում է, նա բռնում է
թշնամուն, տակն է ձգում, ճանկերով ծործրակից բռնած
քերթում է կաշին մինչև երեսը և ապա կրծում է գէմքը:
Անսպասելի աղմուկից նա փախչում է իր որջից: Թէև արջի
որսորդութիւնը բոլոր կենդանիներից աւելի վտանգաւոր է,
բայց շատ օգտաւէտ է: Նրանից ստանում են 1) երկարամազ
մուշտակ, որ արժէ 10 ռ. որից շինում են դորդեր, ծածկոցներ,
և գունաւոր մորթուց՝ քուրքեր: 2) Իւղ, որ իբրև վառելիք բա-
նեցնում են կամ սալերի անիւների օժանելիք շինում և, 3)
միս, որ Համեղ է, մանաւանդ թաթն ու ապուխտը:

Մսակերների մէջ արջը ամենից քիչ միս է ուտում, թէև
սովից նեղւելով՝ ոչ միայն գէշ է ուտում, այլ և յարձակ-
ւում է ձիերի, կովերի, նոյն իսկ մարդու վրայ երբ կատաղած
է լինում: Որսորդները քոթոթներին բռնում են և ընտելաց-
նում տանու կենդանիների Հետ: Բայց այս բանը խիստ դժւար

է լինում, որովհետեւ մայրը մինչեւ վերջին շունչը կուռում է թշնամիների հետ: Արջի քոթոթները սովորում են պարել, օղի խմել քաժակով և ձեռնափայտով ման գալ: Նրանց իաղը խիստ զարճալի է: 2-րդ տարում քոթոթին պէտք է պինդ կապել, որովհետեւ նա երբ մեծանում է, չարանում է, իսկ ֆերութեան ժամանակ կատաղում է: Չընայելով որ շատ անգամ աչքերը դիտմամբ կուրացրած են լինում և ատամները սղոցած՝ նա մարդուն կարող է վնասել թաթերի ոյժով: Արջը սիրում է ուտել պտուղներ, մեղր, ձուկ և այլն: Նա դիմանում է ցուրտ կլիմաների: Արջի մեծ տեսակները գտնւում են Հիւսիսային երկրներում, որոնց մորթին սպիտակ է՝ լինում են աւելի կատաղի. նրանց կերածը ձուկ և կենդանիներ են: Նրանք քաշում են քսան և հինգ փութ: Ապրում են շուրջ 35 տարի:

Ներսէս Բախ. Նիկողոսեանց





Ջ Ի Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Ք

Ե Ր Ե Խ Ա Յ Ի Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Երբ որ ես փոքրիկ էի, ինձ վախեցնում էին կոյր աղքատներով, և ես էլ սարսափելի վախենում էի նրանցից:

Մի անգամ ես տուն էի գալիս, երբ յանկարծ տեսայ մեր տան պատշգամբի վրայ նստած երկու կոյր աղքատներին:

Չըզիտէի թէ ինչ անեմ. վախենում էի տուն գնալ, որովհետև նրանք հէնց համարեա թէ մեր տան դռների մօտ էին նստած. մտածում էի ինքս ինձ. «արդեօք եթէ գնամ, սրանք ինձ ինչ կանեն»:

Յանկարծ նրանցից մէկը, որի աչքերը սպիտակ էին ինչպէս կաթը, բարձրացաւ, վերցրեց ինձ իր ձեռքերի վրայ և ասաց.

— Երիտասարդ, ինչ է քո ողորմութիւնը:

Առանց ձայն-ձպտուն հանելու ես հազիւ կարողացայ դուրս պրծնել և վազեցի ուղղակի մօրս մօտ, նա ինձ տեց փող և հաց ու պատւիրեց տալ նրանց:

Ես տարայ և տեցի նրանց, նրանք շատ ուրախացան այդ բանի համար և սկսեցին ինձ երկար կեանք մաղթել:

Յետոյ սպիտակ աչքերաւոր աղքատն ասաց.

—Քո տւածը շատ լաւն էր, ուրեմն եղիր շնորհակալ
Աստծուց:

Եւ նա նորից իր ձեռքերի մէջ վերցրեց ինձ և համու-
րեց:

Ես նրան խղճացի և այնուհետև սկսեցի այլևս չըվախե-
նալ կոյր աղքատներին:

Փոխ. Լսրիկ

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ Ն Ե Ր

23) Առաջ. Վարդանի.

Դէնն է գնում

Դէսն է գալիս,

Քայց իր տեղից

Պուկ չէ գալիս:

24) Առաջ. նոյնի.

Աստուծ տւեց

Մարդը խուզեց,

Իրա համար

Հագուստ շինեց:

25) Առաջ. նոյնի:

Ինքը փայտից՝

Սիրտը ածխից,

Ատեք տեսնեմ

Սա ինչ բան է:

Ա Ր Ի Ֆ Մ Ո Պ Ի Ը Փ

26) Առաջ. Հայր. հաբուրեանցի.

1

2 3 4 5 6

7 8 9

10 11 12 13 14 15 16 17 18

19 20 21

22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34

35 36 37 38 39 40 41 42 43

44 45 46 47 48 49 50

51 52 53 54 55 56 57 58 59

60 61 62 63 64

65 66 67

68 69 70 71 72 73 74 75 76

77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91

92 93 94 95 96

97 98 99 100 101 102 103

104 105 106 107 108

109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119

Այս քառակուսիների մէջ մտցնել Գամառ-Քաթիպայի
բանաստեղծութիւններէից մէկի մի տունը:

- 1, 13, 36, 22—մարդկային պատկանանք:
 45, 46, 47, 3, 38,—հռոմեական ցիրկում խաղացող:
 2, 110, 5—եկեղեցում գործածող առարկայ:
 70, 10, 15, 60—բարբարոս ցեղ:
 4, 112, 11, 32, 18, 76, 115, 24—հայ խմբագիրներից մեկը:
 109, 26, 50, 81—ըմպելիք:
 33, 51, 8, 29, 85—Լուսաուրջի թռուներից մեկի անունը:
 114, 119, 108—կարծր նիւթ:
 113, 71, 16, 62—ռազմամթերք:
 6, 66, 40—եկեղեցական նախահայրերից հաստատուած մի օրէնք:
 19, 20, 94, 95—զինւորների գործածելիք առարկայ:
 83, 61—թուչող միջատ:
 28, 7, 9—թիւ:
 111, 39, 56, 57, 58, 27—թանգագին քար:
 34, 14, 44, 86—հայոց գիւղերից մեկի անունը:
 116, 23, 59, 12, 107, 52, 25—հանգուցեալ հայ դերասաններից մեկի ազգը:
 99, 100, 101—ֆինանս:
 88, 103—ուտելիք:
 102, 96, 97, 98, 91, 90, 106, 105, 77—ազգութիւն:
 78, 79, 80—դերանուն:
 30, 31, 75, 74, 67—կենդանի արարած:
 118, 55, 64, 84, 87—խօսակցութեան մի առանձին հոգ:
 54, 53, 69, 42, 82—հին յայտնի կրակապաշտ թագաւորներից մեկի անունը:
 17, 37—անասուն:
 92, 48, 35, 72—պտուղ:
 104, 107—«որովհետեւ» մի ուրիշ տեսակը:
 63, 65—դերանուն:
 2 հատ , 1—պ, 3—է, 1—ն, 1 տ: Եւ այնպէս ինքնուրուշ



Փոփրիկ գեղազէտներ

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

Բ. Բ Ա Փ Ի Ն

ՏՂԱՆԵՐԻ ԶՈՐՍ ՏԵՄՊԵՐԱՄԵՆՏԸ ԵՒ ՆՐԱՆՅ ՀԵՏ ՎԱՐԻՇ-
ԼՈՒ ԿԵՐՊԸ

II.

Բ. ԽՈՒՆԻԿ ՏԵՄԱԿԵՐԱՄԵՆՏ

ԽՈՒՆԻԿ ՏԵՄԱԿԵՐԱՄԵՆՏԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒՅԻՆԸ ԵՒ ՈՐԱ
ՈՒՄԱՐԱԳԻՐԸ: Այս տեմպերամենտին պատկանող տղաներն աշ-
խոյժ, յանդուգն հնարագէտ և յամառ են. եթէ մի բա-
ռով արտայայտելու լինենք թերևս աւելի ճիշտ լինի, երբ
ասենք «Հանճարեղ»:

Գործունեայ այն տեմպերամենտն է, որն իր մէջ ընդու-
նակութիւն ունի ջղերի, մկանունքների մեծ ուժ ունենալ,
նրանց գործադրել և այդ կարիքը նորից լրանցել ու վերանորո-
գել: Այս տեմպերամենտի անհատները կարիք ունին մեծ սնըն-
դի և ոյժի. դրա համար էլ նրանք շատ սնունդ են ստանում,
որի համար մեծ էներգիա է հարկաւոր: Այդ բանը առիթ է
ստալիս արեան որոշ քանակութեան՝ մարմնի զանազան կողմերը
տարածելու. իսկ դրա հետ էլ շարժող ոյժ է առաջ գալիս:
Այսպէս, մարմնի իւրաքանչիւր օրգանի ամեն մի բջիջ իր
սնունդն ստանալով զրգուում, և իրան որոշ յատուկ դերն է կա-
տարում:

Եթեադրուում է, որ իւրաքանչիւր մկանունքային զօրեղ
գործողութիւն, ջղերի մէջ զօրեղ գրգիւ է առաջացնում. սրա
շնորհիւ էլ արեան շրջանառութիւնն աւելի արագ է տեղի ու-
նենում: Այսպիսով աշխոյժ, գործունեայ տեմպերամենտ ունե-

Դ Ո Ւ Ն Ի Ն Ե Մ Պ Ե Ր Ա Մ Ե Ն Տ Ը

ցող մարդուն յատուկ է արագ արեան շրջանառութիւն. իսկ սրա հետեանքը լինում է այն՝ որ արիւնը աւելի շատ է թթւածին ստանում. հետեապէս մարմինը շուտով էլ կազդուրւում, արիւնն էլ կանոնաւոր մաքրւում է. ահա այս տեսակ դործունեայ տեմպերամենտին հնումն խօլեքիկ էին ասում: Սրանց արեան մարնիկներն աւելի առատ են միւս մնացած տեմպերամենտից և ենթադրւում է, թէ խոլեքիկի արիւնը համեմատաբար աւելի տաք է: Այս կարծիքը հաւանական է, ըստ որում արեան արագ շրջանառութեան հետ, արագ էլ շրջառութիւն է կատարւում, որի հետեանքը լինում է աւելի շատ և աւելի արատ կերպով թթւածնի հետ յարաբերութիւն ունենալ. այս ժամանակ քիմիական միաւորութիւն յառաջ գալով, որոշ չափով տաքութիւն է առաջանում. մանաւանդ սա աւելի նշմարելի է լինում ուղեղում: Այս հիման վրայ կարելի փոխանակ ասելու իմ տեմպերամենտը, ասում էր իմ տեմպերատուրան: Խոլեքիկի զէմքը մեծ մասամբ դժգոյն, փազերը, աչքերը և մարմնի գոյնը առ հասարակ թուի են. մարմինը նիհար, բայց զօրեղ է. մի խօսքով նոյն իսկ արտաքին տեսքն էլ ցոյց է տալիս նրա կեանքի զօրեղ գործողութիւնները ու փափոխութիւնները:

Խոլեքիկի ներքին և արտաքին գործարանները գործունեայ և աշխոյժ են. մարսողութիւնն արագ, շնչառութիւնը խոր, քունը երկար, հանգիստ և թարմեցուցիչ: Դէմքի դժագրութիւնն ու արտայայտութիւնը զօրեղ, տպաւորիչ և շարժուն են, իսկ բնաւորութիւնը հաստատ, տևողական, յանգուզըն կերպով աշխատում է իր նպատակին հասնել և աչքերն էլ մի տեսակ վառվռուն տեսք են արտայայտում: Նրա մկանունները զօրեղ են և շնորհիւ մարմնի անդադար կանոնաւոր գործունէութեան, շատ հազիւ է պատահում, որ նա պարարտանայ: Այս տեմպերամենտի մէջ լինում են այնպիսիներն, որոնք իրանց մտադրած նպատակին մի այնպիսի առանձին եռանդով են դիմում՝ որ այդ կատաղութեան են

Հասցնում. այս բանը գլխաւորապէս պատահում է Հասակաւորներին մէջ՝ որի մասին իր ժամանակին կըխօսենք: Փոքրիկ խոլերիկն աշխատում է բարձր երևալ, որը ցանկանում է միշտ տէր, իշխող լինել, իսկ փոքրիկ աղջիկը տիկին ձևանալ: Երկու սեռի փոքրերն իրանց վերաւորած կըհամարեն եթէ մէկը նրանց վրայ փոքրերի աչքով նայէ և նրանց նման էլ հետները վարւի: Երբ մէկն առաջին անգամ նրանց հետ «դուք»-ով խօսի, այդ դէպքը նա հպարտութեամբ մեծարանք է ընդունում, քանի որ դրանով կարծում է, թէ ինքն արդէն հասակաւոր է, տարիներով աւելի մեծ և դրանց հետ էլ ի հարկէ խելօք: Նրանց քայլածքը, խօսակցութիւնը, մարմնի և բոլոր շարժողութեան ձևն ու դիրքը ցոյց են տալիս, որ նրանք իրանց դիրքից ու հասակից շատ հեռու են գնում: Խոլերիկ տղան իրան բախտաւոր կըգգայ, եթէ մի կերպ յաջողեցնէ առնական զօրեղ ձայնով խօսել. նա դրա համար ամեն տեսակ դժուարութիւններ սիրով յանձն կառնէ՝ որ մարդկանց ընդունելիս կարողանայ աւելի խրոխտ, բաս ձայնով խօսել: Երբ խոլերիկ աղջիկը 10—12 տարեկան լինի, էլ արժան չի համարի նախկին տիկնիկը ձեռքն առնել խաղալ. «նա այլևս ինձ յարմար չէ, այլ փոքրերին է վայել», լինում է նրա պատասխանը:

Ճշմարիտ է այն կարծիքը, թէ տղաների առաւել պակաս կողմերը իմանալու համար, յարմար է նրանց խաղին հետևել, քննական աչքով նայել ու դիտել: Ուստի այդ տեսակէտով առաջնորդելով, մեզ համար աւելի հետաքրքիր և դնահատելի պիտի լինի խոլերիկ տղին խալի ժամանակ հետևել:

Խաղի մէջ փոքրիկ խոլերիկը իր բոլոր էութեամբ երևում է. նրա խաղընկերները խոլերիկ տղի վրայ մի առանձին ուրախութեամբ են նայում, քանի որ նա իսկապէս իրանց ցանկացած զարժութիւնը տալիս է: Նա խաղում է սիրով և սրտանց, միայն թէ այդ փոքրիկ հասարակութեանը ինքը

սլիտի հրաման տալ նա ուզում է նրանց տիրապետել, որի համար խաղերը, նրա օրէնքներն ու ձևը ինքն է առաջարկում: Աէճ, թիւրիմացութիւն պատահելիս, ամեն կերպ աշխատում, ոյժ է գործ դնում, որ իր հաստատած կամ առաջարկած կանոնները պահպանւի. ճիշտ այնպէս՝ ինչպէս պարսկական պետութեան հիմնադիր փոքրիկ Կիւրոսի մասին պատմում են: Խոլերիկ տղան իր խաղընկերների մէջ ուզում է թագաւոր լինել, իսկ խոլերիկ աղջիկը՝ թագուհի: Եթէ սրանց ասածը չըլինի, այն ժամանակ նրանք ամեն ինչ կըթողնեն, կըհեռանան խաղից, ամեն կերպ կաշխատեն պատճառներ գտնել՝ որ միւս տղաների խաղի ուրախութիւնը փչացնեն: Այսպէս ուրեմն խոլերիկ տղան խաղի ժամանակ հնարագիտութեան ոգի, խաղին տնդութիւն, կանոնաւորութիւն, միաբանութեան ոյժ տւողն և այս ամենին հակառակ՝ անողըն է:

Ս. Զիլինգաւեան.

(կրտսերունակի)



ԵՐԱՅԱՐԻ ԵՒ ՍԱՌՈՅՅՆԵՐԻ ՄԷՋ *)

(Շրիթօժ: Նանտեհի ճանապարհորդութիւնը դիպի հիւսիսային բեւեռը)

II

Արդէն մօտենում էր այն րօպէն, երբ «Փրամի» ուղևորները իրանց վերջին հրաժեշտը պիտի տային քաղաքակիրթ աշխարհին:

Միևնոյն ժամանակ քամին սկսեց սաստկանալ և Վարդէի ճանապարհին Նանտեհի նաւը շատ ջուր սկսեց ընդունել իր սէջ, կարծես թէ ուզում էր ցոյց տալ իր անհամբերութիւնը սառույցներին շուտ հասնելու, որոնց համար իսկապէս «Փրամն» էր շինւած:

Այն անձինք, որոնք իւրաքանչիւր շաբաթ հնարաւորութիւն ունին յաճախել քաղանիք, անշուշտ շուտ կը հասկանան Նանտեհի ուղեկիցների զգացմունքը, երբ նրանք Վարդէյում ընդունեցին վերջին քաղանիքը, թոյլ տալով իրանց այդ րօպէից վայրենական գոյութեան, որ չի ընդունում օրինաւոր մաքրութիւն: Վարդէյում Նանտեհը լսեց իր հայրենակիցներից վերջին բարեմաղթութիւնները և «Փրամը» թողեց նորվեթական ջրերը՝ ուղևորելու Իւգորսկի նեղուցը, որտեղ և հասաւ յուլիսի 30-ին: Խաբարովում Նանտեհին սպասում էր մի փոքրիկ արգելք և նա զուր մնաց

այնտեղ, մի քանի օր շարունակ նայելով հորիզոնը՝ արդեօք չի գալիս իր վարձած նաւը «Ուրանիան», որը պիտի բերէր քարածուխ, որպէս զի «Փրամը» կարողանար բոլոր պաշարներով յցած մտնել Սառուցեալ - Ովկեանոսը: Ատենք, առանց սրան էլ «Փրամը» կարող էր բաւականանալ, այնպէս որ «Ուրանիայի» զանգագումը ոչ ոքին չանհանգստացրեց:

«Ուրանիային» չըսպասելով Նանտեհը շարունակեց իր ճանապարհը, որովհետեւ անկարելի էր զուր ժամանակ կորցնել և շուտով սկսւելու էր ուղևորութեան դժւար մասը:

Կուրսի ծովը ընդունեց Նանտեհին շատ լաւ, թէ և նա բոլորովին ծածկւած էր լողացող սառույցներով, բայց կապոյտ երկինքը ասում էր, որ «Փրամը» դեռ երկար ժամանակ կարող է լողալ դէպի արեւելք առանց մի որևէ արգելքի*):

Ամենավերջին մարդիկը, որոնց

*) Այն փորձւած նաւաստիները, որոնք լողում են բեւեռային ծովերում, երկնքի գոյնից անսխալ որոշում են, թէ ճի կողմը պէտք է ուղղել նաւը: Կապոյտ կամ սև երկինքը նշան է ճանապարհի բաց եղածին, իսկ սպիտակը՝ սառույցներից արգելւած եղածին:

*) Տես Աղբիւր № 9.

տեսան Նանսենը և նրա ընկերները, Եայմոգ Թերակզգու մարդակերներն էին։ Այս հանդիպումը կատարեց շատ տխուր հանգամանքներով, որովհետև «Փրամը» մնաց իր տեղում չորս օր, հնար չունենալով առաջ ուղևորելու։ Ղէպի արևելք՝ գտնուում էր ցամաքը, Ղէպի հիւսիս—սառցապատ ծովը, և այս բոլորը ծածկած էր անթափանցելի մառախուղով։

«Փրամը» վրայ բոլորն ուրախացան, երբ օգոստոսի 9-ին, նաև կարողացաւ ուղղւել առաջ Ղէպի հիւսիս և չետոյ Ղէպի արևելք։ Երբ Նանսենը թողեց Եւրոպան, Վիգգենս նաւապետը խոստացաւ հանդիպել Դիկսոն կղզին և առնել այնտեղից այն նամակները, որ ուղևորութեան անդամները մտադիր էին թողնել այնտեղ։ Բայց Նանսենը և նրա ընկերները հարկադրւած էին հրաժարել իրանց գոյութեան մասին ազգակիցներին վերջին անգամը լուր հաղորդելուց։ Հիւսիսային քամին անսպասելի կերպով թեթևացաւ, և որովհետև «Փրամը» շատ ժամանակ էր կորցրել, պէտք էր այժմ օգտուել այս Ղէպէից և ուղևորել Ղէպի արևելք, չըհանդիպելով Դիկսոն կղզուն։ Տելուշկեն հրաւորանի ճանապարհին Նանսենը բազմիցս համոզեց Նորդենսկոյի կազմած քարտէզների պակասութիւնների մասին, որովհետև լողալով սիբիրական ջրերում, «Փրամը» չըհանդի-

պեց շատ կղզիների, որոնք նշանակած կան այդ հռչակաւոր ճանապարհորդի քարտէզի վրայ և որ միևնույն ժամանակ չի խօսում մի քանի կղզիների մասին, որոնց հանդիպեցին մեր ուղևորները իրանց ճանապարհին։ Օգոստոսի կէսին եղանակը հիւսիսի էր, արևը սաստիկ լուսաւորում էր թեթև քամիից տատանւող կապուտակ ծովը։ Ինչպէս մարդ չըբարկանայ, երբ այսպիսի եղանակին պէտք եղաւ կանգնել Աելմանի կղզիների մօտ և շինել շոգեշարժ կաթսան։ Սաստիկ ձանձրոյթից ազատելու համար վատ չէր որսորդութեամբ զբաղւել։ Ի Ղէպս նաւապետի օգնական Եւկոբսոնը, որը նստած էր կաշմի վերևում, հաղորդում է թէ ցամաքի վրայ երևում է հիւսիսային եղջերուների հօտ։ Զբաղմունքից ազատները որոշեցին բախտ փորձել, որը ճշմարիտ, չաջողեց որսորդներին սպանել։ Երկու սպիտակ արջ և երկու հիւսիսային եղջերու։ Ափսոս որ նրանք նաւակներում տեղ չըլինելու պատճառով, չըկարողացան նաւի վրայ բերել։

Օգոստոսի վերջերին եղանակը սկսեց վատանալ և առատ ձյուն եկաւ։ Իսկ Տելուշկեն հրաւորանը դեռ այնպէս հեռու էր, որ Նանսենը և նրա ընկերները իրաւունք ունէին վրդովւել, նայելով այդ ձիւնի վրայ, որը նշան էր տարւայ

ցուրտ եղանակի հասնելուն: Միթէ սիբիրիական ամառը մօտ պէտք կըլինի ձմեռել:

Նանսենը իր օրատետրի մէջ սեպտ. 5-ին գրում է, թէ աշխատում է իրացնել այդ անախորժ պէտքի միտքը, Ի հարկէ այստեղ էլ կըգտնուի պտղաբեր աշխատանք, որից աշխարհագրութիւնը և աշխարհախօսութիւնը մեծ օգուտներ կուտենայ: Բայց միթէ «Փրամը» այս չնչին բաների համար էր ստեղծւած: Միթէ առաջը չի երեւում: աւելի հոգակաւոր նպատակը, որին հասնելը յետաձգւած կըլինի մի տարով այն դէպքում, եթէ սիբիրական ամառը մօտ պէտք լինի ձմեռել:

Ահա այսպիսի մտքեր ծագեցին Նանսենի և նրա ընկերների մըտքում, երբ «Փրամը» դժւարութեամբ որոնում էր իր ճանապարհը դէպի արևելք:

Սիբիրի հիւսիսային ափի երկայնութեամբ շարւած են շատ կղզիներ, թերակղզիների նման կտրատած և շատ դժւար բան չէ այդ լաբիրինթոսի մէջ մոլորւելը. ազատ ծովը մտնել նույնպէս հնարաւորութիւն չըկայ, որովհետեւ նա լիքն է սառույցներով, ուստի կամայականաբար ստիպւած են լինում ամիսը ուղղել: Այս տեսակ ճանապարհորդութեան դժւարութիւն-

ների մասին գաղափար ունենալու համար միայն այսքանը կասենք, որ «Փրամը» տասն օր գործադրեց Տայմըր կղզին մայր ցամաքից բաժանող նեղուցը գտնելու համար: Վերջապէս սեպտեմբերի 6-ին երեւաց նեղուցը, իսկ նոյն ամսի 10-ին մառախլապատ հեռաւորութեան վրայ երևաց Տելուշկեն հրաբանդանը, այսինքն չին Աշխարհի ամենահիւսիսային ծայրը: Արեւը արդէն մայր էր մտնում, իսկ բևեռային վերջալոյսը դեռ ոսկեգոծում էր երկնքի արևմտեան մասը և միևնույն ժամանակ Տելուշկեն հրաբանդանի վրայ վառւեց մի պայծառ աստղիկ և յամառ կերպով մնում էր նոյն տեղում, չընայելով որ «Փրամը» սառույցների միջով ճանապարհ որոնած ժամանակ, միշտ փոխում էր իր տեղը և ուղղութիւնը: «Իմ աստղը չէ՞ արդեօք այդ.— հարցնում է Նանսենը իր օրատետրում,— կամ կարելի է այդ աստղի կերպով է ինձ ժպտում իմ հայրենիքի և իմ ընտանեկան օջախի բարի ոգին»: Առաւօտեան ժամը 4-ին «Փրամը» մօտեցաւ Տելուշկեն հրաբանդանին և ողջունեց նրան բարձրացած դրօշակներով և երեք անգամ թնդանօթից արձակելով:

Ս. Պապինսոն

(Կըշարունակել)

Խմբագիր հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԿԱՐԱՆՆԵՐ

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 4-го октября 1899 г.
Типография К. И. Мартыросяна, Орб. ул. д. № 1—2

ԲԵԳԻՈՒՄ մի հայ ընտանիք որո-
նում է մի

ՀԱՅՈՒՆՆԵՐ

ԴՍԱՏԻԱՐԱԿՉՈՒՀԻ

որ պարապէ փոքրահասակ երեխանե-
րի հետ: Պայմանների մասին դիմել
Աղբիւր-Տարազի խմբագրութեան:

Театральная, уголъ Саперной ул., № 20

ՀԱՅ ՏԵՍՈՒ

ՊԵՏ. Մոնոպոլիայի

ՏԻԶԲՈՆԻ ԿԱԼԱՆԱԽՈՐԸ

Գինը 15 Կ.

Վաճառում է Թիֆլիսի և գաւառա-
կան քաղաքների գրավաճառանոցնե-
րում. Ալէքսանդրապոլ հեղինակի մօտ:

5—2

ԱՏՐՊԵՏԻ

«Արմաս» վէպ բարձր-հայտը կեան-
քից. դիմել է. 2 ր.

«Խել-Կարապետ» վէպ հայկաթողիկ-
ների կեանքից. 1 ր.

«Քոռ Եղիկ» վէպ շիրակ. կեան-
քից. 30 Կ.

Ճիւնց վէպ Սազի գիւղացիների
(Թրքահայերի) իրական կեանքից
. 30 Կ.

Փառանգներ Քղի գաւառի (Թրք-
քահայերի, կեանքից. . . 30 Կ.

«Ընտան» ողբերգ. օպերայի համար
Թիւրքահայտը կեանքից. . . 1 ր.

«Սարգի» ողբերգութիւն տաճկ.
պատ. կեանքից. 30 Կ.

Բերայի Առաքելը Թրքահայերի
կեանքից. 30 Կ.

Դիմել Թիֆլիսի Կենտրոնական Գր-
քավաճառանոցին եւ Կովկասի քա-
ղաքների հայ գրավաճառներին:

Գրավաճառները կարող են դիմել
նոյնպէս. ВЪ Нахичевань н-д, вЪ
Типографию Бр. Аваковычъ, н-д
կրիւնի սովորական զիջումն:

25—14

Վաճառում են

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՅԻ

1. Դաւեակներ. 15 Կ.

2. Հոնեցի Սափոն (պօէմա) 10 Կ

Դիմել՝ Бебутовск. ул. д. Кю-
чарянца № 50. 10—7

ԼՈՅՈՒՆԱՆ

Ե. ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Ի Ս Լ Ա Մ

Պատկերապարզ պատմական տետրիւն

Գինը 30 կոպ.

Վաճառում է Կենդրոնական գրա-
վաճառանոցում և Տարազի խմբագրա-
տանը:

10—6

ԱՂԲԻՐԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Յովհաննէս Թումանեանց

ԲԱՆՈՍՏԵՂՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ և ՊԱՏՄԻԱՆ

Փառակազմ գինը 50 Կ.

ԱՂԲԻՐԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Գ. ՊՈՂԵԱՆԳ

ԵԶՐԻՒՄ ՄԱՐՏԶԵՆՆԵ ՏՈՒՆԸ

Փառակազմ գինը 50 Կ.

Շարունակում է 1899 թ. բաժանորդագրութիւնը

X ՏԱՐԱՉ X

Պատկերազարդ շաբաթական ընտան. ընթերցանութեան համար
Հրատարակում է նոյն ուղղութեամբ, ծրագրով եւ աւխասակից-
ների մասնակցութեամբ:

ՏԱՐԱՉԸ լոյս է տեսնում ամեն կիրակ. իւրաքանչիւր № 1—3 թերթ
ստրեկան 47—50 №№:

Տարազի պրէմիան է **ՍՆՏԻՊԻԱ** եւ **ԻՍՏԻՆԱ**, Հին Յունաստանի
առաջելներից խրոմօ-օլէօդաֆիական շքեղ պատկեր.

Ն Պ Ա Տ Ա Կ

ՏԱՐԱՉԸ ԱՂԵԻԻԲԻ հասունացած սաների խնդակցութեան եւ վշտի ամ
տապալտողն է, նրանց մտքերի, զգացումների թարգմանը:

Տարազը ձգտում է առաջադիմութեան ուղիղ ճանապարհով ընթացող,
առաքինութեամբ օժտւած, գիտութեան անշէջ լուսով զարգացած, եղբայրսի-
րութեամբ բոլորքւած հայ անդամներ սնուցանել:

Պ Ե Ր Ե Ս Պ Ի Խ Ի Լ Ը

Գեղարեւոտ եւ գիտութիւն: Պատմական, ժամանակակից վէպեր, պատկերներ, թատ,
րոնական գրւածքներ: Բանաստեղծութիւն: Քննադատութիւն: Կենսագրութիւն: Կար, մեւ
մեռագործ եւ ամեն նորութիւն արհեստների վերաբերեալ: Տնային արդիւնագործութիւն,
տնտեսութիւն: Ճանապարհորդութիւն եւ արկածք: Երաժշտութիւն եւ թատրոն: Աւերի-
տեղեկութիւններ: Յօդւածներ եւ այլն: Ֆելիետոն, ծաղր, առած եւ կտրակ: Շախմատ
եւ այլ խաղեր, բերու: Հարցեր, խորհուրդներ: Այլ եւ այլք: Սուրճանդակ:

Ներկայ 1899 թ. համար ի միջի ապոց խմբագրութեանս պորտֆելցում
պատրաստ են Տարազի համար Ալեքան Իզդէի **ԱՆՄԱՆ** եւ Ժորժ Օճէի **ԿՆՄՔԻ**
ՈՅԺԸ—պատկերազարդ վէպեր, որոնց կլիշէները ստացւած են Պարիզից եւ ար-
դէն մեր պահարանումն են, Տաճկա-հայաստանի կեանքից: **ԱՄՍՈ**, տաճիկների
կեանքից **ՎԻՔԵԱՆՈՅԻ ԳԱՂՏԵԻՔԸ**, ինքնուրույն վէպեր եւ մի շարք գիտական
լուրջ յօդւածներ, որոնց թւում **ԲՆՅԱ**, Իսլամ, Մեր նախորդ շրջանի բանաս-
տեղծները: Խ, Արովեան: Աղբիւրի համար **Արխասեի**, **ՃԻՂԼԻՐ**, **Վալսե** Սկոս,
2. Իիկեան, Իուսեմբերգ, Բիւելիօ, Պեստլոցցի, Պրժեւալսկի եւ այլն:

Բացի այն, որ Տարազը ընթերցանութեան շատ նիւթ է տալիս բերտորիստի-
կայեց, պահաս էլքը չեն զարդարում եւ կրիտիկական յօդւածներով: Գեղար-
եստն ու տնտեսագիտական, հասարակական գիտական յօդւածները բաղւում
են եւ կազմում հաւատարիմ աղբիւրներից մեր մասնագէտ աշխատակիցների
ձեռքով: **ԱՂԵԻԻԲԸ** անցեալ նոյեմբերից լոյս է տեսնում ընդարձակ ծաւալով:
Առանձին հոգս է տարւելու, որ **ԱՂԵԻԻԲԸ** իր ըստ ամենայնի օգտակար եւ շքեղ
բովանդակութեամբ ամեն հայ ճնողից եւ դաստիարակից ճանաչել իբրեւ ամե-
նալաւ բարեկամ եւ ընկեր հայ մանկան եւ պատանուն:

ՏԱՐԱՉԻ
տարեկան **ընթ** **6**

ԲՈՒԲ. պրէմիայով 7 ռ. (սրտասանման 10 ռ.
կամ 30 ժր.):

Հասցէն՝ **ТИФЛИСЬ редакция иллюст. жур. ТАРАЗЪ** կամ Tiflis (Caucase),
Réd. du jour. Taraz.

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ **ՏԻՒՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ**

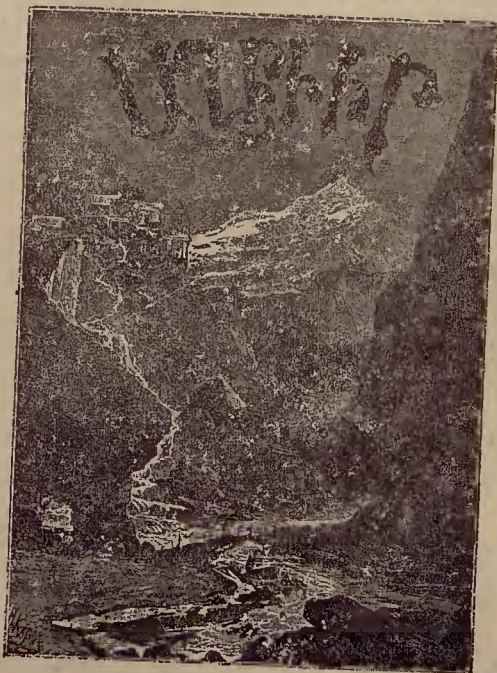
Բացառած է 1900 թ. բաժանողագրութիւնը

XVIII ԱՂԲԻՒՐ XVIII

Միամսեայ պատկերադարձ Հանդէս մանուկների, ծնողների և դաստիարակների համար.

Կրնոսասարակի նոյն ուղիւրեամբ եւ աշխատակիցների մասնակցութեամբ: Պրէմիաները ստանում են Աղբիւր և Տարազ միւսնոյն Հասցէով ստացող բաժանորդները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. Աղբիւրի նպատակն է գործեցնել և գործողացնել Հայ երեխայի մէջ բարի նախանձ գէպի վաճճ ու աղբիւր և անելութիւն գէպի չարն ու վնասակարը. Աղբիւրը իր մատաղ ընթերցողների սրտերում ցանդում է գծութեան, ինքնաճանաչութեան, անվեհերութեան սերմեր:



ԾՐԱԳԻՐ Ս. Մանակաւ բաժին. Մանակաւ, զրուց, Հիւր, Դաստիարակ, Կենսագրութիւն, Բանաստեղծութիւն, Գիտութիւն և արեւտ: Կար լուրեր: Այլ և այլ: Զարգացման, Փոփոխութեան, Չափաւոր և այլ խաղեր. Բնութեան, Բնաբանական խնդիրներ. Անեկդոտ, Հանելուկ, Երգեր նոտաներով: Բ. բաժին. Կրթութեան և դաստիարակութեան վերաբերեալ նամակներ և տեղեկութիւններ: Առաջարկութիւններ: Խորհուրդներ: Մտածանախօսութիւն և նոր գրքեր: Խառն լուրեր:

ԱՂԲԻՒՐԻ տարեկան բաժանորդադիւնն **3** ռ. արտասահման 15 ֆր. Աղբիւր-Տարազի պրէմիաներն են I) ՀԱՆԴԻՍ XIX ԴՍՐԻ, շքեղ, Հայերի մէջ գեղ չեղած Հրատարակութիւն II) Պարիզի մոդաներ, 12 №№, իւրաքանչիւր ամիս, անկախ Տարազից: Խնդրում ենք Աղբիւր-Տարազին բաժանորդ գրել ցանկացողները աճապարեն փութով ստորագրել, որպէս զի նախորդ տարիների նման նոր բաժանորդ գրողները չըզրկւեն Աղբիւր-Տարազի առաջին №№-ից. Հասցէն՝ Тифлисъ, редакция иллюстр. жур. „Агбюръ. Тифлисъ. (Caucase). Réd. du jour. «Agbü».

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ա Ղ Բ Ի Ի Բ № 11.

Ա. Բաժին

Ըմենից քանգագինն ազատենք (պատկեր): Չրգիսեմ
ինչու: Գորսերն ու օճը.—Վարդուհի Գաւաֆեան: Մրջը եւ
անհառը (ոտ.)—Ջ. Բալուդեան: Ուղսն ու կասուն.—[Ժարգմ.
Լ. Մ.-Ա.: Յորեմնեւն ու սասանկը.—Վարդուհի Գաւաֆեան:
Համամենց բագէն.—Ջ. Տէր-Գրիգորեան: * * * Պետ. Մոճո-
ռեանց: Օլաճ Տարլաֆէն. III. (խալանդական գրոյց) (շա-
րունակ.): Չմեռ (պատկեր): Բրամադասա եւ Ռադովան
(Ն. Ս. Լեւիտի) I. (կըշարունակի): Հան գերդասունը
(պատկեր):

Ա յ լ եւ ա յ լ ք

Մոռանի կեանքից.—Փոխադր. վարդան:

Ջ լ ա Ր ճ ա լ ի ք

Հանելուկներ:

Բ. Բաժին.

Տղաների չորս տնայերամենք II.—Գ. Չիլինդարեան:
Խաւարի եւ սառոյցների մէջ—Սիւմ. Պապիեանց:

Յ ա յ Տ ա Ր ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ն Ն Ե Ր

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ի Յ

Աղբիւրի ներկայ Ձե-ի հետ ուղարկուած է
պոստալին փոխանակագիր, որ 1900 թ. համար Աղ-
բիւր-Տարագին բաժանորդ գրեւել ցանկացողը իր
հասցէն գրէ և պոստին յանձնէ: Ապառիկ կամ
մաս-մաս բաժանորդագրութիւն չի ընդունուում:

Որովհետեւ հասցէները մոտեան մոլծեղը,
տաղադրելը և դասաւորելը պահանջում են ժա-
մանակ, ուստի խնդրում ենք, որ բաժանորդ
գրեւել ցանկացողը օր առաջ վերանորոգէ իր
բաժանորդագրութիւնը:

